

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Blaž Škerjanec

Anonymous - radikalizacija internetnega aktivizma? Spreminjajoča se povezava med uporom
in tehnologijo

Magistrsko delo

Ljubljana, 2013

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Blaž Škerjanec

Mentor: doc. dr. Andrej Kurnik

Anonymous - radikalizacija internetnega aktivizma? Spreminjajoča se povezava med uporom
in tehnologijo

Magistrsko delo

Ljubljana, 2013

Anonymous - radikalizacija internetnega aktivizma? Spreminjajoča se povezava med uporom in tehnologijo

Magistrsko delo se ukvarja s teoretizacijo internetnega aktivizma kot eno izmed oblik uporabe tehnologije v politične namene. Prek študije primera relativno novonastalega virtualnega gibanja Anonymous ustvarja legitimen pogoj za poglobljeno teoretično in filozofsko diskusijo povezave med uporom in tehnologijo. V kolikor se besedilo v prvem delu ukvarja predvsem z empirično analizo gibanja Anonymous, se v drugem delu osredini okoli poststrukturalistične in postmodernistične artikulacije pojmov upora, subverzije in tehnologije. V sklepnem delu se tekst obrne proti sintezi empirične in teoretične komponente. Na tem mestu osrednjo vlogo nosi kritična obravnava kolektiva Anonymous na eni strani in dinamična analiza odnosa med uporom, subverzijo ter tehnologijo, ki ostaja zvesta antiesencialistični ontologiji in epistemologiji razviti v prejšnjih poglavjih. Skozi analizo internetnega aktivizma kot križiščnega pojava med političnim udeleževanjem in uporabo tehnologije se odpirajo tudi številna filozofska vprašanja kot stanje političnih znanosti kot discipline, manko, eksces, pravo, ...

Ključne besede: Anonymous, hektivizem, upor, subverzija, poststrukturalizem.

Anonymous – Radicalization of Virtual Activism? A Changing Relationship Between Resistance and Technology

The following Master's thesis deals with a theoretical approach to internet activism as one of the forms of utilizing technology for political ends. By adopting a case study of the relatively new virtual movement Anonymous, the thesis creates a legitimate base for an in-depth theoretical and philosophical discussion of the changing relationship between resistance and technology. In its first part, the thesis mainly tackles the empirical study of the Anonymous movement, while it shifts its focus on poststructuralist and postmodernist accounts of concepts such as resistance, subversion, and technology in the second part. In the conclusion portion, the thesis synthesizes the empirical and theoretical components. The central role is given to a critical examination of the Anonymous collective, on the one hand, and the dynamic analysis of the relationship between resistance, subversion, and technology on the other. This critical examination stays true to the antifundamentalist ontology and epistemology presented in the early chapters. While conducting the analysis of virtual activism, as a crossroads phenomenon between political participation and use of technology, many philosophical questions arise, for example the state of political science as a discipline, lack, excess, law...

Key words: Anonymous, hacktivism, resistance, subversion, poststructuralism.

Kazalo

Kazalo.....	4
1 Uvod.....	5
1.1 Hipoteze, teze oz. raziskovalno vprašanje.....	5
1.2 Metodologija oz. metode proučevanja in struktura magistrskega dela.....	7
2 Začetek: kaos interneta kot izvor	9
2.1 Kaj je a-kultura?	10
2.2 Gibanje Anonymous	12
2.3 Organizacija in pomembnejše operacije.....	16
3 Teoretizacija odnosa družba-tehnolgija	20
3.1 Hektivizem.....	24
3.2 Delirij I: Socialni inženiring kot biopolitični dispozitiv med javnim in zasebnim ...	26
4 Od subverzije k uporabi in nazaj k subverziji.....	33
5 Anonymous kot povezava med uporabi (subverzijo) in tehnologijo.....	52
5.1 Delirij II: Mnoštvo užitkov kot post-telos ali zgolj neologizem ostankov fundacionalizma?	62
6 Literatura.....	68

1 Uvod

Magistrsko delo se bo ukvarjalo z (relativno) novonastalim gibanjem internetnega aktivizma imenovanim Anonymous. Preučevana tema bo torej razprava o aktualnem družbenem fenomenu novejših oblik aktivizma in politične participacije, ki nastajajo v t.i. virtualnem svetu in se obenem nezadržno širijo v družbeno-politično realnost. Relevantnost magistrskega dela utemeljujemo v aktualnosti in nenadnem porastu internetnih oblik politične participacije v zadnjih letih ter subjektivno oceno, da gibanje Anonymous predstavlja najvidnejši del digitalnega aktivizma kot pritiska na predrugačenje (pravno kodificiranih, tj. ustaljenih) struktur javne oblasti in družbeno-političnih procesov.

Cilji magistrske naloge bodo tekli po dveh medsebojno dopolnjujočih se polih. Najprej nas bo zanimala deskriptivna študija primera gibanja Anonymous kot najvidnejše reprezentacije internetnega aktivističnega gibanja, kjer bomo skušali ugotoviti, na kakšen način gibanje nastane, kako se politizira in kakšne so politične ambicije, strukture, demokratični krogotoki gibanja ter koncentracije moči, ki slonijo na virtualizaciji aktivističnih procesov. Na drugi strani pa nas bo v okviru teoretsko-filozofske aplikacije empiričnih podatkov, pridobljenih v študiji primera, zanimala konfrontacija teoretskih pozicij, ki se oblikujejo na področju tematiziranja (novih) družbenih gibanj, razumevanja demokratičnega potenciala in konceptualizacij informacijsko-komunikacijskih tehnologij na področju teorij družbenih gibanj in upora.

1.1 Hipoteze, teze oz. raziskovalno vprašanje

Ker bomo preučevali odnos med dvema teoretsko že preučevanima pojmom (upor in tehnologija), bomo vsakega posebej postavili v lasten teoretični okvir.

Pri razumevanju upora se bomo teoretsko in filozofsko opiralina konceptualne aparate poststrukturalistične misli. Osredinjenost okoli temeljnih lastnosti poststrukturalistične misli bo tekla po linijah foucaultovskih konceptualizacijah moči na eni strani ter po linijah soočenja konceptov upora in subverzije prek konfrontacije politične misli različnih poststrukturalističnih izvorov (konfrontacija Deleuzove, Guattarijeve, Laclauove, Žižkove in Butlerjine misli) na drugi. Skozi tovrstno poststrukturalistično teoretsko pozicioniranje, ki se

nam zdi relevantno za analizo dinamičnega novonastalega digitalnega gibanja, bomo analizo skušali obrniti stran od moderne politične teorije in njenih fundacionalističnih ontoloških in pozitivističnih epistemoloških usmeritev, kar praktično pomeni, da se bomo odvrnili od klasičnih politoloških konceptov, kot so država, centralizirana moč in subjekt, ter se usmerili proti postmodernim konceptom mrež decentraliziranih moči, singularitet, odprtosti družbeno-političnih procesov itd.

V skladu z zgoraj navedenimi očrtom poststrukturalistične analize se bomo pri razumevanja pojma tehnologije teoretsko oprli na tradicijo socialnega konstruktivizma, ki odnos med tehnologijo in družbo koncipira kot medsebojno vzajemen in na tak način zavrača tako tehnološki kot tudi socialni determinizem. Posebno mesto bomo posvetili načinom apropiacije tehnologij s strani njihovih uporabnikov, kjer bomo skušali vključevati materialne aspekte tehnologije, ne da bi jim vnaprej pripisovali determiniranje človeškega vedenja ali družbenih izidov (Earl in Kimport 2011, 32-5).

Pri izboru teoretskega okvira razumevanja osnovnih pojmov se bomo skušali pozicionirati na (antifundacionalistične) ontološke in epistemološke predpostavke, ki bodo dovoljevale odprto analizo povezave uporabe digitalnih tehnologij in upora. Skozi analizo apropiacije digitalnih tehnologij bomo prek študije primera skušali ugotoviti, do kakšnih premikov (če je o premikih sploh moč govoriti) prihaja na področju razumevanja (novih) družbenih gibanj. Ali gre pri gibanju Anonymous za kvantitativne premike, ki zgolj povečujejo hitrost, doseg in velikost aktivizma, ali gre morda tudi za kvalitativne premike na področju aktivizma in tako večjih paradigmatških sprememb delovanja družbenega gibanja?

Rdečo nit magistrskega dela bo predstavljala tematizacija odnosa med uporom (subverzijo) in tehnologijo, ki bo potekala dvostopenjsko. Prvič induktivno, torej iz študije primera Anonymous na področje teorij upora in tehnologij ter drugič deduktivno, to je iz teoretičnih apropiacij (interpretacij) gibanja Anonymous, ki bodo izhajale iz teoretično usmerjenih ekspozicij pričujoče magistrske naloge.

Raziskovalno vprašanje oz. problem, ki ga bomo zasledovali, je torej skozi deskripcijo gibanja Anonymous moč/mogoče/možno opazovati in konceptualizirati spreminjajoč se odnos med uporom in (digitalno) tehnologijo. Znotaj osrednjega raziskovalnega fokusa pa se pojavljajo številna druga vprašanja, na primer kako se prek svojih temeljnih lastnosti

anonimnosti, digitalnega aktivizma in odsotnosti institucionalne strukture gibanje Anonymous ločuje od (novih) družbenih gibanj oz. na kakšen način gibanje Anonymous presega zgolj uporabo IKT za namene mobilizacije. Ali propada dihotomija virtualno-realno skozi prizmo povezovanja teritorialnih gibanj in virtualnih gibanj? Kako se prek tega radikalizira digitalni aktivizem?

1.2 Metodologija oz. metode proučevanja in struktura magistrskega dela

Metodološko bomo v prvem, empirično naravnem delu magistrske naloge, kot obliko raziskave izvedli singularno študijo primera (Vennessou v della Porta in Keating 2008, 227; Stake 1994) gibanja Anonymous, kjer se bomo osredotočili na zgodovinski razvoj gibanja. Sem bomo vključili tudi nastanek gibanja in njihov razcep od tako imenovane a-kulture *trollovstva*, prek časovne premice pregledali posamezne najpomembnejše izvedene operacije, opisali groba in temeljna načela gibanja ter probelmatizirali hibridno in dinamično strukturo delovanja. Podatke bomo pridobivali na podlagi analize primarnih in sekundarnih virov ter njihove interpretacije. Glavnino podatkov bomo pridobili na podlagi analize sekundarnih virov.

Če bomo v prvem delu naloge deskriptivno opisali pridobljene podatke, bomo v drugem in tretjem teoretično opredelili široka pojma tehnologije in upora, kot smo to že zapisali zgoraj. V sklepnem delu magistrske naloge bomo skušali konceptualizirati gibanje Anonymous skozi že prej opisana teoretska okvira poststrukturalizma pri razumevanju upora (in subverzije) na eni strani in socialnega konstruktivizma pri razumevanju odnosa tehnologija-družba na drugi. Skozi tovrstno konceptualizacijo bomo poskusili gibanje Anonymous pozicionirati oz. diferencirati znotraj množice novih družbenih gibanj (anti-globalistično gibanje oz. gibanje za globalno pravičnost, zapatistično gibanje, »open source« gibanje ...) prek identificiranih temeljnih lastnosti, ki v tej fazi načrtovanja raziskave predstavljajo zgolj predpostavke (radikalizacija uporabe digitalnih tehnologij, anonimnost ...). V teoretsko interpretacijo analize študije primera bomo vstopili z jasnimi ontološkimi in epistemološkimi predpostavkami, ki bodo na eni strani omejevale cilje in pomene naše raziskave, na drugi pa jo odprli proti postmodernemu horizontu. Raziskava se bo jasno vključevala na področje politične teorije družbenih gibanj in širše konceptualizacije upora, kljub temu pa se ne bo omejevala zgolj na politološke vidike. Magistrsko delo bo zaznamovala interdisciplinarnost,

saj bo zaradi narave preučevanega objekta potrebno vključevati tudi kulturne študije, sociološke vidike (tehnologij) in filozofske aspekte.

Prek poglobljene študije primera z eno enoto analize bomo skušali ustvariti legitimen argumentirani pogoj za teoretsko-filozofsko refleksijo družbenih gibanj v informacijski dobi ter na tak način skušali vstopiti tudi v širšo problematiko paradigmatске konstrukcije politične teorije in aktualnih vprašanj, ki se odpirajo s pojavom hektivizma in z njim povezanimi pojavi politične participacije. Tako bomo v tretjem teoretsko-filozofskem delu magistrske naloge uporabili metodo komparativne analize sekundarnih virov z namenom konfrontacije različnih teoretskih pozicij in njihovih konceptualizacij (radikalnih) družbenih gibanj, aktualnih vprašanj konceptualizacij svobode, demokratičnosti ter legitimnosti digitalnega aktivizma. Teoretska refleksija bo slonela na implementaciji konstruktivističnega pristopa (Kratohwill v della Porta in Keating 2008, 245), s pomočjo katerega bomo preišljevali o povezavi med novimi (informacijsko-komunikacijskimi) tehnologijami in politično participacijo oz., v našem specifičnem primeru, reflektirali možne konceptualizacije digitalnega aktivizma, njegovega vpliva na odločevalske procese in odnosa do oblasti. V grobem bo teoretska problematizacija tekla po sledečih tematskih sklopih: boj za internet kot biopolitični dispozitiv, razpet med javnim in zasebnim (razpad dihotomij javno-zasebno, individualno-kolektivno in s tem povezana kritika politične misli liberalizma ter diskurza človekovih pravic, kjer prihaja do konflikta med pravico do svobode govora in pravico do /intelektualne/ lastnine), politizacija sfere svobode (interneta) ter poskusi regulacije s strani javne oblasti in kapitala, odprtost definiranja oz. konceptualizacije družbeno-političnega skozi prizmo boja digitaliziranega gibanja, ki briše meje med virtualnim in realnim ter vprašanje teoretično-filozofske konceptualizacije (digitalne informacijsko-komunikacijske) tehnologije.

2 Začetek: kaos interneta kot izvor

Kot izdaja že samo ime Anonymous, je najpomembnejša in prvotna lastnost gibanja anonimnost. V nasprotju z mainstream ponudbo internetnih socialnih omrežij tipa Web 2.0, kot sta Twitter in Facebook, je tako zvana a(nonimna)-kultura utemeljena na ločitvi med realno in virtualno osebo. Znotraj tovrstnih anonimnih virtualnih mest so se pojavila množična združenja alieniranih, nezadovoljnih, 'neuspešno' socializiranih (v primerjavi s hegemonsko socializacijo) ljudi brez glasu v svetovno-družbenem dogajanju (Auerbach 2011b). Do konca leta 2005 je eno izmed glavnih središč a-kulture postal forum imenovan *4chan*, v njegovem središču pa samoperpetuiran razvoj različnih *memov*¹, posledično pa tudi njihova dokumentacija kot progresivno osmišljanje kulture in njeni pripadnosti znotraj diferenciranega kaosa anonimnih subjektov. A-kultura *memov* je slonela/sloni predvsem na satiriziranem preziru vsega dominantno družbenega (tako splošnega kot posamičnega), bodisi v obliki situacionističnega detournamenta bodisi v obliki *trollanja*² fizičnih oseb, ki so bile vredne njihove protičloveške in protidružbene drže.

Leta 2008 so se začeli kazati prvi obrisi politično angažiranih segmentov a-kulture, ki so izšli s forumov *4chan*: hektivistični kolektiv Anonymous na eni strani in libertarno-anarhistični *LulzSec* in *Antisec* na drugi. V množičnih medijih se je gibanje Anonymous pojavilo leta 2008, ko so začeli z napadi na scientološko cerkev, čemur so sledile tudi druge medijsko odmevne operacije od branjenja WikiLeaksa, vdiranja na spletne strani sirskega obrambnega ministrstva in do obveščanja javnosti o poteku gibanja *Occupy Wall Street* (Coleman 2012). Jasno je, da omenjene operacije implicirajo obstoj že (delno) strukturiranega kolektiva/gibanja/skupnosti, zato je na mestu, da se sprva vprašamo o njegovih izvorih.

Prek analize več študij primera foruma *4chan* David Auerbach (2012a; 2012b) ugotavlja, da retorične in filološke določnice a-kulture izvirajo iz narave družbenih interakcij, ki se odvijajo

¹ Termin *meme* se uporablja za opis ideje ali kulturnega fenomena, ki se širi (Wesch 2011, 17- 8). Arhiv *memov*, ki jih je ustvarila a-kultura, lahko najdemo na naslednji spletni strani: http://web.archive.org/web/20110409171828/http://encyclopediadramatica.com/Main_Page.

² Definicija *trollstva* je dostopna na sledeči spletni strani: <http://kb.iu.edu/data/afhc.html>.

na medmrežnih forumih in se razlikujejo od drugih oblik komunikacije. Predvsem lahko govorimo o unikatni formi pisanega diskurza, kjer v realnem času nastopa več uporabnikov naenkrat. Auerbach zagovarja tezo, da je bilo premalo pozornosti posvečene simbiotični evoluciji a-kulture in novih medijev medmrežne komunikacije, ki naj bi bila poglobitni razlog za socialno-libertaren etos in presežek obscenosti, ki se pojavljata znotraj obravnavane kulture. Nadalje Auerbach trdi, da še nikoli ni bilo prostora kjer bi bil diskurz primarno pisan; kjer bi bili uporabniki povečini, če ne popolnoma, anonimni; kjer so interakcije kratkotrajne in efemerne (izginejo v roku nekaj ur ali celo minut). Do enakega zaključka skozi svojo analizo prihajajo tudi Bernstein et al. (2011), ki zapišejo:

Sporočila so avtomatsko popolnoma anonimna in le redko vključujejo psevdonime ali druge vrste identifikacij. Zaradi odsotnosti identitete so tradicionalni sistemi neoperativni. Poleg tega pa /b/ ne arhivira pogovorov, temveč jih izbriše, ko se pojavijo nove vsebine (pogosto v nekaj minutah), kar vodi v kaotično in hitro izkustvo. S tem ko popolna anonimnost in sproten izbris vsebin postajata norma, nam /b/ dopušča preučevanje teh konceptov in situ na večjem vzorcu kot kadarkoli prej³.

Če torej struktura in narava interneta predstavlja poglobitni pogoj možnosti nastanka t.i. a-kulture, iz katere se kasneje razvije tudi gibanje Anonymous, moramo kot svoj prvi cilj raziskave postaviti eksplikacijo rojstva takšne sui generis avtohtone internetne skupnosti.

2.1 Kaj je a-kultura?

Auerbach (2012b) a-kulturi pripisuje štiri temeljne aspekte, sloneče na predpostavki unikatnosti novih možnosti oziroma pogojev bivanja, ki jih skozi pojav novih informacijsko-komunikacijskih tehnologij svojim uporabnikom omogoča internet. Najprej omenja lastnost hitrosti. Vsak pogovor, ki se odvija na spletišču skupnosti določene a-kulture, se posodobi v roku nekaj sekund, teme s forumov izginejo v nekaj minutah ali urah in so nato izbrisane. Hitrost diskurza prispeva k nociji fluidnosti identitet, saj se mora vsak uporabnik vedno znova

³ First, posts are fully anonymous by default and very rarely contain pseudonyms or other identity signals. This lack of identity makes traditional reputation systems unworkable. Second, instead of archiving conversations, /b/ deletes them when newer content arrives - often within minutes - which leads to a chaotic, fast-paced experience. By making complete anonymity and content deletion the norm, /b/ lets us study these concepts in situ at a larger scale than before.

uveljavljati. Kot drugo temeljno lastnost omenja ironijo. Ironija predstavlja strukturno komponento a-kulture, ki izvira iz pretiranega samopoznavanja in kulturne ozaveščenosti; vsaka točka diskusije lahko postane tarča ironizacije prek parodije, posmeha ali metatekstualnih manevrov⁴. Tretja lastnost izhaja iz prejšnje in obenem predstavlja njen pogoj: samodokumentacija. A-kultura samodokumentira ustvarjene *meme* z namenom ustvarjanja skupnega polja vedenosti za prihodnjo ironizacijo. Ob tem je vredno poudariti, da z veliko hitrostjo prihaja do samomitologizacije, kjer se *memi* ustvarjajo, parodizirajo in uničujejo. Samodokumentacija ustvarja metazavest, kjer deležniki nimajo zgolj obširne vednosti o a-kulturi, temveč na njeni podlagi lahko tudi predvidevajo in pričakujejo prihodnje odgovore ter na tak način konstruirajo kontinuirano lastne kulturne naracije. Kot zadnjo temeljno lastnost Auerbach navaja elitizem. Ker so člani a-kulture ločeni od svojih »resnično-svetovnih« lastnosti, je edina definirajoča karakteristika članstvo na forumu, kar predstavlja možnost ustvarjanja čiste oblike elitizma, saj njihove fluidne identitete na nikakršen način niso vezane na fiksne resnično-svetovne omejitve.

Prvič lahko govorimo o ekonomiji žaljenja. A-kultura je zaznamovana s prisotnostjo neprestane žaljivosti na račun rase, spolne usmerjenosti in spola (oziroma poljubne osebne okoliščine abstraktne fizične ali pravne osebe), ki prispevajo k večni prisotnosti nasilja, obscenosti in napadalnosti. Čeprav ne moremo govoriti o utopistični obliki svobode govora, ne moremo govoriti niti o podpihovanju sovražnega govora, saj gre preprosto za princip neke vrste homogenizacije kulture prek ustvarjanja sebi specifičnega diskurza.

Drugič Auerbach omenja ekonomijo sumničenja. V tem primeru govorimo o večni prisotnem sumničanju (o pristnosti podanih informacij), kadar uporabniki v skupnosti delijo zasebne informacije, saj integralni del socialne interakcije predstavlja maškarada različnih tipov (igranje vlog, norčevanje, nerealnost). Zaradi vseprisotnosti *trollovstva*, sarkazma, ironije in cinizma preprosto ni mogoče govoriti o (ne)resnici – diskurz znotraj a-kulture je popolna konstrukcija ter je kot tak tudi vsesplošno priznan.

Nazadnje se v a-kulturi pojavlja tudi ekonomija nerealnosti. Zaradi primarnosti anonimnosti uporabniki skoraj nikoli ne kontekstualizirajo svojih pisnih prispevkov, kar zamegljuje

⁴ Za praktične primere glej Auerbach, David. 2012a. Anonymity as Culture: Case Studies. Dostopno prek: http://canopycanopycanopy.com/15/anonymity_as_culture__case_studies.

razlikovanje/ločevanje med fikcijo in realnostjo. K videzu nerealnosti dodatno prispevata tudi že omenjeni kulturi *trollovstva* in maškarade kot pojava koeksistence iskrene osebne vpletenosti in odtujenega spektakulariziranega voajerstva. Kakorkoli, realnost ostaja izčrpen vir za ustvarjanje a-kulture: »[A-kultura] Kot oblika igre potrebuje 'realnost' kot komplement maski vsakega posameznega deležnika – od tod torej stigma otaku, za katerega je življenje igre resničnejše od njegovega resničnega življenja⁵« (Auerbach 2012b).

A-kultura spletišča *4chan*, od koder izvira Anonymous, je zaznamovana z izjemno fluidnostjo med igro in resnostjo, kar je jasno razvidno v študijah primera, ki jih je izvedel Auerbach (2012a) na eni strani ter medijskimi prikazi posledic zabave *trollovstva* na drugi. V kolikor zabava a-kulture predstavlja homogenizacijsko sredstvo skupnosti a-kultur, se navzven kaže in dokazuje kot popolna obscenost, brez vsakršnih moralnih zadržkov, s krutostjo brez primere itd. A-kulturo zaznamuje svojevrsten ustroj pravil, ki povezovalne točke z dominantnimi oblikami kulture vleče prek niti ironizacije in satirizacije. Čeprav se vedénjski vzorci a-kulture navzven kažejo kot odsotnost vsakršnega reda, podrobnejši vpogled vanjo pokaže drugačno sliko. Družbene interakcije so sestavljene iz kompleksnega skupa različnih taktik obnašanja, kot so maškarada, ironizacija, elitizem in norčevanje, prek katerih se izvaja dvojna operacija – na eni strani se prek omenjenih taktik ohranja odnos do dominantnih oblik družbenega in kulturnega ter se na drugi strani od le-teh odmika in ustvarja svoj lasten svet izkustva.

Kot smo videli, je a-kultura osredinjena okoli zabave, ki se ustvarja na podlagi ločnice med virtualno in fizično realnostjo (ibid.). Skozi razvoj gibanja Anonymous si poglejmo, na kakšen način se gibanje Anonymous politično angažira in kako, če sploh, se oddaljuje od elitističnih ekonomij zabave, ki uokvirjajo delovanje a-kultur.

2.2 Gibanje Anonymous

Antropologinja Coleman (2012), ki je z večletno aktivno participacijo raziskovala Anonymous, ugotavlja, da je gibanje, ki se je rodilo iz medmrežnega foruma *4chan*, glede na naravo svojega delovanja težko enovito definirati. Gre namreč za označevalec (Anonymous),

⁵ [a-culture] As a form of play, it requires “reality” as a complement to each participant’s online masque—hence the stigma of the otaku, for whom the life of play is realer than their real lives.

ki ga na eni strani uporabljaja množstvo različnih ljudi (hekerji, aktivisti, borci za človekove pravice, »piflarji«, računalniški programerji ...), na drugi strani označuje grozde idej in idealov, ki jih ustvarjajo naštetih deležniki, osredinjeni okoli lastnosti anonimnosti, ter na tretji strani predstavlja kolektivne akcije, ki se dogajajo tako na medmrežju kot v fizičnem svetu. H kaotičnosti označevalca Anonymous dodatno prispeva tudi raznolikost omenjenih akcij, ki variirajo od miroljubnosti in legalnosti do nagajanja in nezakonitosti. Za Colemanovo (ibid.) ključni element heterogenosti označevalca predstavlja razpon dejanj od striktno politične agende do čiste zabave.

Colemanova torej prihaja do zaključka, da je Anonymous težko razumeti in ujeti v ustaljeno hegemonosko epistemološko polje razumevanja družbenih gibanj. Kakorkoli, sami bomo predlagali genealoško členitev razvoja skupnosti Anonymous, da bi osvetlili na prvi pogled kaotično pojavljanje kolektiva v javnem. Kot smo že omenili, so Anonymous glavino svoje medijske prepoznavnosti dobili s t.i. operacijo *Chanology*, vendar pa smo mnenja, da smo z obravnavo a-kulture ponudili svojevrsten uvod v genezo gibanja Anonymous, ki se ločuje od prej omenjene javno sprejete začetne točke gibanja. S tovrstnim pozicioniranjem izvora gibanja Anonymous se bomo pridružili Halupkovi (2011, 30-1) klasifikaciji procesa razvoja Anonymous, jo povzeli in razširili. Slednji ga razdeli v štiri faze glede na kriterije strukture, taktik, dejavnosti, operacij in filozofij vodenja: začetek (2003-5), faza progresivne družbene skupnosti (2006-8), faza družbenega gibanja (2008-9) in faza decentralizirane mreže (2010-11).

Halupka (ibid., 32) ugotavlja, da se v začetni fazi Anonymous uveljavi kot del spletišča *Achan*, vendar se njegovi simpatizerji pozneje razširijo tudi na druge podobne medmrežne skupnosti. Kot krovni termin za tovrstne skupnosti, ki si delijo precej karakternih potez, bomo privzeli Aurebachovo konceptualizacijo a-kulture.

V začetni fazi še ni prihajalo do (uradnih in koordiniranih) virtualnih napadov, temveč se je njihova dejavnost koncentrirala predvsem okoli ustvarjanja *memov*, ki so poglavitno služili kot kulturni kapital. Če povzamemo ozančevalni režim Underwooda (2009), se na podlagi slednjega utemeljuje dvoumno članstvo v hibridni virtualni skupnosti. Pripadnost kolektivu na eni strani in učinkovitost komunikacije z drugimi člani (ugotavljanje notranjega statusa pripadanja) na drugi strani se znotraj skupnosti ugotavljata skozi poznavanje kolektivnih

komunikacijskih (jezik) in simbolnih (*meme*) praks. Halupka (2011, 35) slednje razume kot prispevek k solidarnosti v skupnosti kljub osrednjem položaju lastnosti anonimnosti. Na abstraktni ravni lahko opisan pojav označimo kot vstopni pogoj za sodelovanje v zamišljeni skupnosti posamezne/določene a-kulture oziroma kot svojevrstni virtualni cenzus.

Druga faza razvoja Anonymous po Halupkovi (ibid., 37-9) klasifikaciji nastopi, ko Anonymous začne vplivati na skupnosti izven a-kulture, do česar naj bi prišlo zaradi vstopa kulturnih *memov* v množično kulturo interneta in orkestracije napadov na ranljive spletne. Glede na ugotovitve antropologinje Coleman (2012) se Anonymous bistveno razlikujejo od prejšnjih oblik koncepta *lulz* (bodisi Yippijev, situacionalistov, dadaistov ...). Gibanje Anonymous namreč zaznamuje fluidnost članstva in organska politična evolucija v kombinaciji s podivjanim prevarantstvom in strokovno internetno organizacijo.

Pojavijo se koordinirani napadi, ki demonstrirajo kolektivno kapaciteto, da se prepreči individualno udejstvovanje v virtualnem okolju. Ti napadi poudarjajo funkcionalnost kolektivne identitete Anonymous v povezavi z orkestracijo kohezivne participacije. Anonymous so tako dobili tudi svoj lastni simbolno-filozofski pomen, ki to pot ni bil utemeljen zgolj v cinizmu a-kulture. Halupka (ibid., 39-43) meni, da se je gibanje Anonymous konceptualno utemeljilo kot anti-individualistična ideologija, saj kot koncept nima ne forme ne funkcije, torej obstaja zgolj v umih tistih, ki razumejo njegov pomen in realizacijo. Na tak način kolektiv obstaja kot decentraliziran kolektivni um, ki iz svojega delovanja ni odstranil individualne oznake, da lahko funkcionira kot množica brez vodstva, ki stremi k nekemu skupnemu cilju. Tako je nastal nerazdružljiv odnos med skupno identiteto Anonymous, združeno z egalitarno ideologijo. Napadi v tem obdobju so bili neposredni produkt a-kulture, saj niso imeli nobenih političnih, etičnih, moralnih ali filozofskih agend, temveč so imeli primaren namen zabavanja. Izvrševali so se nad posamezniki, ki naj bi po njihovem internet jemali preveč resno (Underwood 2009). V tej fazi se je sicer že razvila fluidna struktura organizacije (določanje časa, datuma in objekta napada), vendar pa še ni obstajala nikakršna skupna moralna agenda. Razlogi za napade so bili še vedno močno zasidrani v a-kulturi ter konceptu *lulz*, saj so bili napadi uperjeni proti tarčam, od katerih so pričakovali protiudarec, in so jim kot take nudile vir zabave.

Faza progresivne družbene skupnosti se konča z razdorom znotraj same skupnosti Anonymous, ki razpade na puritansko in moralno vejo.⁶ Jasen diskurzivni indikator omenjenega razkola je uporaba termina *moral fag*⁷ (v prevodu »moralni peder«), ki označuje uporabnike spletnega foruma *4chan*, ki *lulz* zamenjujejo za moralno ovrednoten politični aktivizem v okviru gibanja Anonymous.

Tretja faza, Anonymous kot družbeno gibanje, kot točko preloma jemlje operacijo *Chanology*, tj. napad na sceintološko cerkev, podrobno opisano v študiji primera, ki jo je izvedel Underwood (2009). Halupka (2011, 69) ugotavlja, da se kolektiv Anonymous lahko klasificira kot družbeno gibanje na podlagi Dianijevih minimalnih kriterijev, s katerimi se definira družbeno gibanje: mreže neformalnih odnosov, kolektivna identiteta in sodelovanje pri določeni konfliktni operaciji. Poleg udejstvovanja v virtualnem svetu je bila *Chanology* prva operacija, ki je dobila svoje mesto tudi v fizičnem. Čeprav se je operacija začela kot še ena izmed humornih potegavščin, je zaradi svoje medijske odmevnosti pritegnila množstvo novih uporabnikov, ki so se zavzeli za moralno pozicijo boja proti scientološki cerkvi. Na tak način sta nastali dve jasno ločeni frakciji: skupina puritancev, ki so želeli nadaljevati tradicijo zabave (*lulz*) in kontinuirano drugo fazo razvoja Anonymous, in ločina moralistov, ki so izpostavljali moralno funkcijo gibanja Anonymous kot borca za šibke in razvrednotene ter podpirali ohranitev interneta kot radikalno odprtega foruma za izmenjavo informacij. Politična identiteta kolektiva Anonymous se je najbolj jasno izoblikovala prav s tem porastom novega članstva, ki je kolektiv uporabilo za politično participacijo in uveljavitev gibanja *grassroots* gibanja. Čeprav sta v nekaj operacijah obe frakciji delovali družno, pa je njuna ločitev v končni instanci pripeljala do zadnje faze (Halupka 2011, 44-9; 70-1).

Četrta faza (ibid., 49-55) decentralizirane mreže je zaznamovana predvsem s pojavom mnogoterih izoliranih skupnosti, povezanih z uporabo skupne identitete. Različne skupnosti Anonymous so se nadalje širile, deljene glede na pripadajoče metodološke pristope in vzroke za delovanje. Kljub temu da vse skupine nastopajo pod kolektivno oznako Anonymous, različne skupnosti delujejo za diferencirane cilje, kar je največja razlika v primerjavi s fazo družbenega gibanja, kjer sta dve nasprotujoči si ideologiji delovali za skupen cilj. Povedano

⁶ Za več glej Halupka 2011, 42-3.

⁷ Za več glej <https://encyclopediadramatica.se/Moralfag>.

drugače, polarna delitev na moraliste in puritance v fazi družbenega gibanja se prelevi v rizomatično delitev in diferenciacijo na številne manjše skupnosti (identitete), ki vsaka zase interpretirajo koncept Anonymous in ga na tak način tudi realizirajo (ibid., 71-2).

Šele v tej fazi (delno tudi v treji) lahko v polnosti identificiramo fluidno participacijo, ki se odraža predvsem v nestalnem članstvu. Deležniki so tako profesionalni heckerji kot tudi ljudje, ki urejajo video posnetke, pišejo manifeste ali sodelujejo pri medijskih akcijah. Med deležnike spadajo tudi številni simpatizerji, ki niso pripravljeni ure in ure preživeti v spletnih klepetalnicah in organizaciji akcij, temveč se odzovejo na pozive in se pridružijo le končni (javno vidni) fazi DDoS napadov, objavljajo sporočila na twitter računih gibanja ter tako postajajo mobilna vojska in ulična ekipa. Na tak način se je razvila ohlapna struktura, operacionalizirana s tehnološkimi resursi (npr. IRC), ki jih nadzoruje in upravlja majhno število elit. Slednje pa niso vzpostavile nobenih formalnih ovir participaciji (iniciacijski postopki, etične norme, screening procesi); te se ponavadi vzpostavljajo konsenzualno in jih uporabljajo ter spoštujejo vsi deležniki (Coleman 2012).

2.3 Organizacija in pomembnejše operacije

Več kot očitno gre za gibanje, katerega večinski habitat je medmrežje, ki prav iz tega naslova zarisuje tudi njegove organizacijske in politične obrise; govorimo lahko o uporabi interneta kot taktike za politično participacijo, kar se s strokovnim terminom klasificira kot *cyberactivism* (kiberaktivizem). Glavni teren boja hektivističnega združenja Anonymous predstavlja boj za internet kot odprt medij brez cenzure, o čemer pričajo operacije na področjih boja proti kampanjam proti digitalnemu piratstvu. Omenimo operacije *Piratebay*, *Megaupload*, *ACTA*, *SOPA*, *PIPA* ter verjetno medijsko najodmevnejša operacija *Payback*. Slednja se osredotoča na povračilne ukrepe subjektom, ki so nastopili proti dejavnostim Wikileaks, na primer Visa, Paypal in Mastercard, ki so bili tarča številnih DDoS napadov. Kot posredna posledica operacije *Payback* nastopa tudi zanimiv napad na podjetje HBGary Federal, ki se je ukvarjalo s področjem računalniške varnosti. Ker je direktor omenjenega podjetja grozil z javnim razkritjem imena koordinatorjev v operaciji *Payback*, je kolektiv Anonymous sprožil silovite povračilne ukrepe: vdrli so v strežnike podjetja, objavili njihovo elektronsko pošto, uničili podatkovne baze, zamenjali njihovo spletno stran («website defacement») in zrušili telefonske linije. Poleg tega so objavili tudi osebne podatke (domači

naslov in številko socialnega zavarovanja) direktorja podjetja (Bright 2011; Anderson 2011). HBGary Federal je razkril, kako in na kakšen način delujejo podjetja za računalniško varnosti ter, paradoksalno, pokazal, kako zelo ranljiva so ravno v razmerju do aktivnosti (računalniške varnosti), za katero delujejo. Operaciji *Payback* je sledila operacija *Leakspin*, ki je svoje napore in taktike preusmerila iz reaktivnega odziva (DDoS napadi) na subjekte, ki so nastopali proti Wikileaksu in proti razkritju vsebin dokumentov, objavljenih s strani Wikileaksa, ki so bili do tistega trenutka medijsko spregledani oz. ignorirani (Boner 2010).

Kakorkoli, kot je postalo jasno iz zgodovinske geneze kolektiva Anonymous, ki smo jo predstavili v dosednji analizi, gibanje ni enotno v svojem delovanju. V zadnji fazi razvoja množstvo različnih decentraliziranih mrež prevzema iniciativo za interveniranje v lokalna družbeno-politična krizna žarišča. Opirajo se teme identitarnih politik in z njimi povezanega načela enakosti (boji na področju LGBT pravic, religiozni boj – operacija *Chanology*); proti vladam specifičnih držav zaradi predaje zapornikov, politik nadzorovanja, cenzure – ne zgolj internetne, vendar svobode govora nasploh. Za primer vzemimo iranske volitve leta 2009, kjer je novoustanovljena skupina Anonymous Iran ustvarila spletno stran <https://whyweprotest.net/community/>, kjer je objavila navodila, kako se izogniti vladni cenzuri interneta (kako nalagati podatke mimo vladnega požarnega zida, kako ostati anonimen na internetu ...), ter koordinirala napade na vladne spletne strani (Martineau 2009). Nadalje lahko omenimo operaciji *Didgeridie*⁸ in *Titstorm*⁹ proti cenzuri interneta v Avstraliji ter operacije, povezane z arabsko pomladjo, kjer so bile napadene vladne strani v Tuniziji in Egiptu¹⁰ ter javno objavljena imena politikov in njihovih gesel elektronske pošte v Bahrajnu, Egiptu, Jordaniji in Maroku. Decentralizirane mreže s svojimi partikularnimi operacijami skušajo spektakularizirati številne druge probleme, kot so boj proti mehiškim narkomanskim kartelom (operacija *Cartel*¹¹), problematiko spolnega (operacija *Steubenville*¹²) in policijskega (operacija *Anaheim*¹³) nasilja itd.

⁸ Za več glej <http://www.anonsa.org/2009/09/operation-didgeridie-and-the-war-on-the-australian-government>.

⁹ Za več glej https://encyclopediadramatica.se/Operation_Titstorm.

¹⁰ Za več glej <http://www.wired.com/threatlevel/2012/01/anonymous-dicators-existential-dread/>.

¹¹ Za več glej <http://www.wired.com/threatlevel/2011/10/opcartel/>.

Napad na HBGary Federal predstavlja primer, ki nakazuje zanimiv uvid v organizacijsko strukturo gibanja Anonymous v poznejših fazah njihovega zgodovinskega razvoja. Politična participacija se po mnenju Halupke (2011, 66-7) v zadnji fazi (decentralizirane mreže) kanalizira skozi pojav »fantomskih celic«, oz. kot upor brez (formalnega) vodstva. Posamezne »fantomske celice« se v obliki omejenega števila posameznikov pridružujejo kolektivu Anonymous predvsem v imenu, tj. v interpretativno zelo širokem smislu. To pomeni, da »fantomske celice« same interpretirajo mandat kolektiva, katerega identiteto privzemajo, in na tak način tudi same usmerjajo lastne politične aktivnosti. Celica, ki je izvedla zgoraj opisane napade na HBGary Federal, je ostajala znotraj kolektiva Anonymous, v kolikor so sledili njihovemu temeljnemu mandatu in so uporabljali njihovo simboliko, medtem ko so se oddaljili od kolektivne splošne aktivistične kulture (širše vključitve participantov v njihovi operaciji). Opisana struktura teče prav v nasprotni smeri organizacijskega tipa, prisotnega v prvih fazah gibanja Anonymous, kjer so operacije temeljile predvsem na zmožnosti mobilizacije velikega števila udeležencev v skupne akcije.

V večini akcij gibanja Anonymous ne moremo govoriti o obstoju stalnega centraliziranega vodstva ali učinkovite strukture poveljstva. Ker je projekt Anonymous uokvirjen znotraj kiberprostora in temelji na anonimnosti, je v njihov način funkcioniranja inškririrano decentralizirano politično delovanje, ki je v zadnji instanci pripeljalo do pojava t.i. »fantomskih celic«. V kolikšni meri, če sploh, prihaja do koordinacije delovanja posameznih celic, pa je vprašanje, ki bo verjetno moralo ostati neodgovorjeno.

Iz predstavljene zgodovinske genze kolektiva Anonymous je razvidno, da razen fundamentalne zavezanosti anonimnosti in prostemu pretoku informacij gibanje Anonymous nima konsistentne filozofije ali političnega programa. Kljub temu da je gibanje posvetilo večino svojih naporov digitalnemu upor in neposredni akciji raznih operacij, Anonymous nimajo vnaprej načrtane linije delovanja. Včasih so drzni in igrivi, včasih zlobni in jezljivi, mnogokrat vse od naštetega. Antropologinja Gabriella Coleman (2012) trdi, da Anonymous še vedno določa kolektivna volja do vragolij, tj. do pluralne bastardizacije permutacij kratice

¹² Za več glej <http://www.mommyish.com/2013/03/18/the-role-of-anonymous-in-steubenville-rape-case/>.

¹³ Za več glej <http://www.ibtimes.co.uk/articles/367517/20120727/anonymous-operation-anaheim-police-brutality.htm>.

LOL. *Lulz* po njenem mnenju predstavljajo tako etos kot cilj gibanja. Nadaljuje, da če lahko zgolj z eno besedo pokažemo paradoksalnost in kontradiktornost, ki sta utelešeni v gibanju Anonymous, je to *lulz*: koncept, ki označuje užitke, pridobljene z naslova ustvarjanja in deljenja norčij in *memov*, obenem pa implicira, kako preprosto in vsakdanje lahko *trolli* nasilno izpodbijejo občutek varnosti prebivalcev resničnega sveta s preprostimi dejanji, kot je naročanje velikega števila neplačanih pic, dostavljenih na en naslov, ali pa z javno objavo telefonske številke, zasebnih korespondenc, številke kreditne kartice itd. Zaključuje, da morda najpomembnejše akcije, navdihnjene s konceptom *lulz*, razblinjajajo konsenz nedotakljivosti našega političnega in družbenega sveta; *trolli* s preprosto gesto kažejo na desktruktivno možnost internetnega obsedence, ki pride brez kakršnegakoli opozorila. Čeprav se je gibanje ločilo od a-kulture spletišča *4chan* in *trollanja* kot cilja samega za sebe, je njihova oblika političnosti še vedno tesno zvezana s kulturo medmrežnih forumov in interneta kot skupa tehnologije, ki jim omogoča svojevrsten način delovanja. Vendar v nasprotju s Colemanovo sami ne bi tako medlo opisovali razdora znotraj kolektiva Anonymous na puritansko in moralno vejo. V kolikor se strinjamo, da *lulz* še vedno ostajajo del kolektivne imaginacije simbola gibanja Anonymous, pa se moramo predvsem ob vzniku organizacijske oblike »fantomskih celic« od koncepta *lulz* in gibanje pogledati kot na zavesten politični akter, ki upravlja tako s tehnološkim *savoir-faire*, in tudi ko na izoblikovano politično voljo.

3 Teoretizacija odnosa družba-tehnologija

Fischer (1992) teorije odnosa tehnologija-družba razdeli na sledče tri tipe:

Prvič, tehnološki determinizem, ki zagovarja stališče, da tehnologija žene družbene spremembe. Družbeno realnost razume kot ločeno na družbeni in tehnološki sferi, kjer sta povezani z enosmernimi tokovi vplivanja. Ti tečejo od tehnologije proti družbi, tako da je tehnologija neodvisni faktor, ki vpliva na strukture, procese in odnose znotraj družbenega (MacKenzie and Wajcman 1999). Znotaj deterministične tradicije ima tehnologija naslednje lastnosti: nevtralnost (ima avtonomno logiko razvoja, na katero ne vplivajo družbeni, politični in ekonomski faktorji), transformativni potencial tehnološkega napredka ter neizogibnost tehnološkemu napredku (Oostoven 2007).

Drugič, simptomatični pristop obravnava tehnologijo kot integralni in inherentni del družbenih struktur, kar omogoča, da jo lahko znanost obravnava kot materialne izraze kulturnih, političnih in ekonomskih odnosov. Povedano drugače, ta pristop tehnologijo preučuje kot vpliv na simbole in kulturne oblike (re)produkcije družbenih in kulturnih praks posameznikov. Družbeno uporabo tehnologij se misli znotraj kavzalnega odnosa med moralnim redom družbenih struktur in tehnoloških apropiacij, kjer imajo privilegiran položaj družbeni in ekonomski odnosi namesto gole percepcije tehnologije kot materialnega objekta (Fischer 1992).

Tretjič, teorije družbenega konstruktivizma, ki zavračajo oba zgornja pristopa, saj slonijo na konceptualizaciji družbene realnosti kot strukture pravil in norm, ki obenem omogočajo in onemogočajo posameznikova dejanja ter odnose. Konstruktivizem zagovarja stališče, da sta tehnologija in družba medsebojno vzajemni strukturi, ki druga na drugo neprestano vplivata in sta v dinamičnem odnosu (Fischer 1992; Castells 1996).

Fischer (1992) nadalje razlaga, da konstruktivistični pristop odnosa tehnologija-družba ne razume zgolj kot relacijskega, temveč tudi kot rekurzivnega. Implicitno navaja sledeče predpostavke konstruktivizma: ker je tehnološki razvoj vpet v družbeno, tehnološka sprememba ni določena le z materialnimi lastnostmi tehnologije; apropiacija tehnologije je rezultat interakcije med uporabnikovi dejanji in lastnostmi tehnologij; nobena parcialna sfera življenja (politika, kultura, družba, lastnost tehnologije) ne determinira dokončno

tehnološkega razvoja. Oostveen (2007) dodaja, da družbeni konstruktivisti tehnološko oblikovanje razumejo kot demokratični proces, kjer uporabniki in razvijalci sodelujejo pri optimizaciji, uporabnosti in funkcionalnosti tehnologij. Opozarja pa tudi na to, da omenjena demokracija ne prinaša tudi samoumevne družbene enakosti. Družbeni konstruktivisti tako vpeljujejo pojem moči, ki vznikne v različnih fazah tehnološkega razvoja.

Tozdevna vpeljava moči predstavlja možnost politološke intervencije v analizo odnosa tehnologija-družba ter vseh posledičnih momentov, ki sledijo. Poleg tega ontološke predpostavke družbenega konstruktivizma sovpadajo z našo lastno antifundacionalistično ontološko usmeritvijo.

Glede na to, da se v tej magistrski nalogi ukvarjamo s pojavom internetnega gibanja, ki se je politično aktiviralo, bomo teoretične premisleke o tehnologiji zožili na področje preučevanja IKT v povezavi s političnim aktivizmom, kjer Earl in Kimport (2011) identificirata dve veliki šoli:

1. Modeli aktivizma *Suprsize* (povečanje velikosti, hitrosti in dosega aktivizma, medtem ko se proces, ki omogoča organizacijo in participacijo, ne spreminja – ni kvalitativnih sprememb)

Spoznajo, da uporaba interneta in IKT vpliva na protest – pridobivanje novih članov, poveča razsežnost in hitrost sporazumevanja/obveščanja in zmanjša ceno (van de Donk et al. 2004). Uporaba interneta lahko izboljša uspeh pri mobilizaciji, vendar ne spremeni teoretičnega razumevanja, kako gibanja spodbujajo participacijo, ali pomembnosti neke dejavnosti. V glavnem gre za zmožnost interneta, da neposredno širi informacije, pri tem pa eliminira tradicionalne medije kot posrednike (Rucht 2004). Učinkovitost uporabe weba se kaže skozi možnost ogibanja vladnim oviram pri organizaciji družbenih gibanj ali aktivističnih skupin, pri čemer so uporabniki težje izsledljivi, oz. prek opozarjanja na dostopnost medmrežnih informacij. Enako velja za globalno širjenje idej zapatističnega gibanja (Martinez-Torres 2001). Raziskave so pokazale še, da internetne tehnologije ne pomagajo samo pri širjenju informacij o določenih političnih problemih, temveč tudi pri organizaciji globalnih, transnacionalnih protestnih shodov in koordinaciji organizatorjev za malo (oz. nič) denarja, in to hitro ter neposredno (primer Seattle 1999). Torej gre za hitro, poceni in neposredno komunicirano organizacijo gibanj na eni strani in možnost povečanja participacije (zaradi

večje hitrosti, lažjega ozaveščanja o problematiki in potentnosti) na drugi strani (Earl in Kimport 2011, 24–7).

2. teorije 2.0 (IKT spreminja proces organizacije in/ali participacije aktivizma)

Avtorji opozarjajo na vplive internetnih tehnologij na organizacijo družbenih gibanj – inovativna uporaba tehnologij naj bi odpravljala potrebo po centraliziranem vodstvu gibanj, zmanjšana je tudi pomembnost (oz. odsotnost) formalne organizacije družbenega gibanja; Bennet in Fielding (1999) slednje pojmujeta s konceptom *flash* aktivizma – ni potrebe po stalnem članstvu, mobilizacija je izjemno hitra in poceni, aktivist lahko postane praktično vsak, participacija prek IKT ni zaznamovana z osebno (individualno) povezavo z dotičnim gibanjem. Participacija je drugačna na primeru hacktivizma, ker je z uporabo tehnologij težje slediti in nadzorovati aktiviste. Manj je »free-riderstva«, ker je participacija tako finančno kot časovno manj potratna, pa tudi riziko stigmatizacije je manjši (Bimber, Flanagan in Stohl 2005).

V kontekstu zgoraj omenjenih teorij 2.0 in socialnega konstruktivizma na splošno ima posebno mesto koncept tehnoloških možnosti,¹⁴ ki v svojem izvornem pomenu preprosto pomeni tip ali lastnost dejanja, ki ga omogoča tehnologija skozi svoj ustroj. Earl in Kimport (2011, 32-3) pa konceptu dodajata komparativno razsežnost, s tem ko ga definicijsko razširita na dejanja in uporabe, ki neko tehnologijo naredijo kvalitativno lažjo ali možno, ko jo primerjamo s predhodnjimi podobnimi tehnologijami.¹⁵ Poseben poudarek avtorici pripisujeta kompleksnosti internetne tehnologije (strojna oprema, programska oprema in protokoli) ter načinom, kako jih ljudje uporabljajo, tj. kako ljudje vplivajo na realizacijo tehnoloških možnosti. Tovrstna definicija tehnoloških možnosti in potencialnosti njenih realizacij zavzame materialne aspekte tehnologije, ne da bi jim dovoljevala določanje (determiniranje) človeškega vedênja ali družbenih izidov (ibid., 35). Tehnološke možnosti so opazne/vidne lastnosti objektov, ki predlagajo (ampak ne determinirajo), kako bi se ti lahko uporabili (Rappert 2003, 566).

¹⁴ V angleškem jeziku »technological affordances«.

¹⁵ Za lažjo predstatvo avtorici ilustrirata, da kapaciteta IKT kot sredstva komunikacije sama po sebi ni zanimiva, saj komunikacijo omogočajo na primer tudi dimni signali. Kakorkoli že, v primerjalnem smislu nove IKT omogočajo veliko hitrejšo in cenejšo komunikacijo kot prejšnje tehnologije (Earl in Kimport 2011, 32).

V luči tovrstnega razumevanja politične apropiacije tehnologij se lahko obrnemo proti vzniku poststrukturalistične misli, ki od konca šestdesetih let družbeno analizo obrača proti horizontu postmodernizma. Poststrukturalistično misel zaznamuje predvsem njena kritična funkcija, ki temelji na postavki transformacije uveljavljenih diskurzov in njim pripadajočim režimom resnice, ki jih poststrukturalizem razume kot ključne elemente produkcije realnosti. Escobar in Osterweil (2010, 187-9) tematizirata prav to kritično razsežnost poststrukturalizma, ki prinaša možnost nove družbene teorije, ki lahko intervenira v interpretacijo in produkcijo vednosti znotraj poznih kapitalističnih kompleksnih družb. Omenjena avtorja navajata tri ključne točke, na podlagi katerih se poststrukturalistična misel izkaže kot novost znotraj družbeno-političnih razprav: najprej širi število in obseg ustvarjalcev vednosti (raziskovalci, intelektualci in aktivisti prek zahodnocentričnega modela moderne znanosti), drugič transformira tako vsebino kot tudi formo teorije ter nazadnje širi teoretski domet iz epistemoloških problemov (pogojev ustvarjanja vednosti) tudi na ontološke probleme (teoretskega razumevanja obstoja entitet in konstrukcije teorij, ki slonijo na prav tej predpostavki).

Zanimiv pristop preučevanja tehnologije lahko izpeljujemo tudi iz Deleuzovega razumevanja koncepta virtualnega, ki ni nasprotno realnemu, temveč aktualnemu. To pomeni, da je virtualno na eni strani predstavljeno kot potencialnost, ki ni materialno, vendar je vseeno realno, na drugi pa kot površinski učinek aktualne kavzalne interakcije materialnega. Virtualno kot temelj Deleuzovega transcendentalnega empirizma odpira prostor alternativnim razumevanjem možnega/potencialnega, tj. kreacije (oz. aktualizacije virtualnega) skozi diferenciacijo (Deleuze 2011). Aplikacija Deleuzovega virtualnega na tehnologijo se torej kaže kot razumevanje objekta (v našem primeru tehnologije) kot skup potencialnosti, ki niso materializirane, vendar se skozi človeško apropiacijo lahko aktualizirajo in, v neki izpeljani instanci, politično aplicirajo. Tovrstna intervencija v odnos tehnologija-družba torej posega v sam ontološki in epistemološki status objekta ter »enostaven« družbeni konstruktivizem prestavlja na področje kompleksnega radikalnega konstruktivizma, ki v svojo analizo vključuje tudi neorealistično percipiranje objekta,¹⁶ oz. z drugimi besedami, ki bodo osmišljenje v naslednjem poglavju, vključuje tudi performativni značaj tehnologij. Operativni pojem tehnoloških možnosti v smislu striktno politične analize, ki smo ga povzeli po

¹⁶ Za več glej OOO (object oriented ontology) in De Landa

avtoricah Earl in Kimport, lahko dopolnimo z Deleuzovim konceptom virtualnega in tako dobimo filozofski skup, s katerim bomo skušali razložiti dinamično konstelacijo gibanja Anonymous in njegovo prešitje s konceptom upora (in subverzije).

3.1 Hektivizem

Rusjan (2010, 76) kot tri najpogostejše in najvidnejše pojavne oblike hekerstva navaja hektivizem, piratstvo in socialni inženiring.

Denning (1999) definira hektivizem kot združitev družbenopolitičnega aktivizma in hekerstva. S preprostejšimi besedami bi lahko slednjo definicijo artikulirali kot politični aktivizem, ki svoje cilje skuša doseči z uporabo informacijske tehnologije. Rusjan (2010) trdi, da prav uporaba informacijske tehnologije hektivizmu omogoča izjemno hitro širjenje idej ob majhnih finančnih vložkih in mu torej določa temeljno obliko delovanja. Rusjan postavlja tezo, da hektivizem ni razvil svojih potencialov zaradi dveh poglavitnih razlogov. Prvič, hekerji naj večinsko ne bi dovolj pozornosti posvečali uporabi tehnologije za doseganje političnih in družbenih ciljev, temveč so osredotočeni predvsem na dostopnost tehnologije. Drugič, hekerji naj bi bili kooptirani s strani kapitalističnega sistema, ki jih je na eni strani spreobrnil v potrošnike, na drugi strani pa rekuperiral njihova znanja (Rusjan 2010, 75-6).

»Hektivizem predstavlja nenasilno uporabo nelegalnih in legalno dvoumnih orodij z namenom zasledovanja političnih ciljev¹⁷« (Samuel 2004). Avtorica zgornjo definicijo uvaja na podlagi dvojnega kriterija nenasilnosti in transgresivnosti (v smislu protipravnosti), ki hektivizem ločujeta od sorodnih pojavov internetnega terorizma (kiberterorizem – heking elektrarn in letalskega nadzora kot hipotetični primeri), hekerstva, civilne nepokorščine in virtualnega aktivizma.

Tovrstna definicija ni neproblematična. Ko Slavoj Žižek (2012b, 329) razpravlja o študentskih protestih, ki so se zgodili leta 2008, ugotavlja, da so »številni komentatorji opozorili na nasilnost teh protestov kot na njihovo ključno potezo – a ne nasilnost pobijanja ljudi, pač pa v smislu motenja javnega reda in uničevanja (skrbno izbranih) primerkov zasebne in državne lastnine, vse to, da bi zaustavili gladko delovanje državne in kapitalistične mašinerije.« Do

¹⁷ Hacktivism is the nonviolent use of illegal or legally ambiguous tools in pursuit of political ends.

enake ugotovitve lahko pridemo tudi v primeru hektivizma, v kolikor pojem nasilja razumemo širše kot zgolj fizično nasilje nad specifičnim človeškim telesom.

Samuel (ibid., 17) navaja temeljne lastnosti hektivizma, ki izvirajo iz digitalne narave njegovega delovanja: anonimnost; trans- ali multinacionalna participacija; komunikacija, ki lahko poteka po liniji več ljudi z več ljudmi ali en človek z več ljudmi; hektivizem kot solo ali kolektivni aktivizem; izogibanje politikam (prej kot spremembo politik zasledujejo ogibanje politikam).

Za boljšo predstavo hektivizma naštejmo in opišimo nekaj najpogostejših taktik aktivistov. Najprej omenimo okvare spletnih strani (angleški termin *website defacements*), ki predstavlja vdor na spletni strežnik z namenom zamenjave spletne strani z novo, ki ponavadi prinaša neko sporočilo. Možna je tudi množična izvedba te taktike, ki isto sporočilo pusti tudi na tisoč spletnih straneh (ibid., 8-9). Pznamo tudipreusmerjanje strani, ki predstavlja vdor na spletne strežnike z namenom zamenjave spletnega naslova, ki obiskovalce preusmeri na neko drugo stran (ibid., 10). Zelo pogosta taktika hektivizma je kraja informacij, ki deluje na podlagi vdora v zasebna omrežja (hekerji ponavadi predstavijo dokaze vdora in objavijo del programskega jezika ali pa objavijo občutljive informacije), njen namen pa je načeloma sramotenje določenega subjekta (ibid., 11). Nadalje izpostavimo še virtualne sabotaže kot tehnike, ki se izvajajo z namenom manipulacije ali uničevanja informacijske tehnologije (s pomočjo virusov, črvov) (ibid., 11-2). Največ medijske pozornosti zadnje čase predstavljajo DoS (*denial of service*) napadi, ki so lahko usmerjeni proti enemu subjektu (spletne strani podjetja, korporacije, državnega organa ...) ali proti številnim subjektom z namenom upočasnjevanja internetnega prometa (ibid., 10). Napad DoS¹⁸ je dejanje (ali niz dejanj), ki tarčo napada (tehnološko napravo nekega subjekta) preobremenijo s komunikacijskimi zahtevki do te mere, da se napadena naprava ne mora več odzivati z normalno (pričakovano) hitrostjo. Rezultat tovrstnih napadov je bodisi upočasnjevanje bodisi začasna zrušitev internetnih strežnikov. Napad je lahko sprožen s strani enega ali več gostiteljev, pri čemer se je uveljavil splošni konsenz, da se napad s strani več gostiteljev hkrati poimenuje DDoS (*distributed denial od service*) (Abliz 2011, 3-4). Podobna taktika so t.i. *virtual sit-ins*, kjer določeno število ljudi (od sto do več deset tisoč) hitro osvežujejo spletne strani določenega

¹⁸ Za podrobnejšo razlago tehnoloških aspektov DoS in DDoS napadov glej Mehmud 2011.

strežnika z namenom njihovega upočasnjevanja ali rušenja. Ta taktika se od DoS napadov razlikuje po tem, da njen pogoj predstavlja sodelovanje resničnih fizičnih oseb in torej sloni na postavki demokratične legitimacije. Gre torej za nenasilno fizično okupacijo prostora (ibid., 12; Rusjan 2010, 77). Nadalje lahko omenimo parodizacije spletnih strani, kjer gre za posnemanje oblikovnih lastnosti originalne spletne strani z naslovom, ki se ga zlahka zamenja za naslov originalne spletne strani, namen tovrstnega početja pa je provokacija (včasih celo začetek pravnega spora) (Samuel 2004, 13). Kreativnost hektivizma najbolj prihaja do izraza pri taktiki razvoja programske opreme. Slednje se klasificira kot hektivizem, v kolikor je programska oprema razvita s specifičnim političnim namenom. Oprema je ponavadi ustvarjena in distribuirana kot odprtokodna programska oprema (ibid., 13-4). Nazadnje omenimo še bombardiranje z elektronsko pošto z namenom onemogočanja normalnega delovanja tarče (Rusjan 2010, 77).

3.2 Delirij I: Socialni inženiring kot biopolitični dispozitiv med javnim in zasebnim

Internet (informacijska infrastruktura) kot skup dereguliranih mrež računalnikov predstavlja največji prostor relativne svobode deljenja informacij na svetu. S tem ko govorimo o internetu kot skupku dereguliranih mrež, moramo nemudoma povedati, da deluje na podlagi svobodne komunikacije med računalniki, in v kolikor je do neke mere reguliran, se ta regulacija dogaja na ravni mednarodnih pogodb in določil vsake posamezne suverene države, ki določa nacionalna pravna pravila (pravo intelektualne lastnine, varstvo osebnih podatkov ...). Regulacija tokov podatkov in storitev na internetu je kljub vsemu izjemno ohlapna, zato medmrežje ostaja (virtualni) prostor, kjer ni moč opazovati jasnih legalističnih omejitev.

Relativna odprtost pretoka informacij na medmrežju odpira prostor diskusije interneta kot biopolitičnega dispozitiva med javnim in zasebnim. Dihotomijo javno-zasebno oz. njen postopen razpad si bomo ogledali na primeru socialnega inženiringa in njegovih dveh pojavnosti, kjer gre na prvi pogled zgolj za isti označevalec z zelo različnima pomenoma.

Prvo vrsto socialnega inženiringa lahko definiramo kot pridobivanje informacij za zasebno korist. Znotraj tega sklopa razumevanja socialnega inženiringa se osredotočamo predvsem na vidike informacijske varnosti (osebni podatki posameznikov na eni strani in varnost podjetij na drugi). Pridobivanje podatkov, manipulacija z njimi in s tem možnosti okoriščanja se prek socialnega inženiringa implementira na podlagi dvostopenjskega pristopa: v prvi fazi

gre za izkoriščanje lastnosti človeškega odločanja (pridobivanje informacij s pomočjo poznavanja človeške psihologije) in v drugi fazi za implementacijo tehnoloških znanj, kjer se uporabijo informacije, pridobljene v prvi fazi. Socialni inženiring tako lahko označimo kot eno najbolj očitnih povezav med t.i. virtualnim svetom in realnostjo. Poznamo množico različnih tehnik napadov, kot so zbiranje informacij prek interneta (že obstoječi podatki prek spletnih brskalnikov in socialnih omrežij, *phishing*, *pharming*, virusi in črvi), socialni inženiring prek telefona, *vishing*, *shoulder surfing*, *dumpster diving* (brskanje po smeteh), manipulacije s piškotki (*cookies*), zlorabe mobilnih telefonov in vdori vanje (*bluetooth*), vdori v WLAN omrežja itd. (Informacijski pooblaščenec 2009; Mishra 2011).

Drugo vrsto socialnega inženiringa lahko konceptualiziramo kot politično dejavnost (javne) oblasti. V tem primeru se moramo sicer odvrniti od modernističnega projekta (na primer leninističnih) prijemov za modeliranje populacij s teleološkimi cilji. Lahko pa socialni inženiring razumemo kot politični inženiring, kjer se populacije skušajo modificirati glede na dostopne podatke o njenih lastnostih. Tako lahko govorimo o biopolitičnih tehnikah (javne) oblasti za regulacijo populacij, pri čemer se jasno opiramo na Foucaultove konceptualizacije biopolitike, moči in oblasti (Foucault 2000; Foucault 2003) ter jih obenem širimo, tako da jih ne razumemo zgolj kot tehnike za proliferacijo golega življenja, temveč tudi kot tehnike za produciranje subjektivitet. Na primeru interneta, ki se kaže kot področje javno nereguliranega »kaosa«, lahko govorimo o odpiranju prostora zlorab osebne varnosti, kjer se posamezniki znajdejo na terenu, ko morajo za lastno varnost skrbeti sami. Javni oblasti tako ostanejo le biopolitične tehnike socialnega inženiringa ozaveščanja populacij o možnosti nastalih problemov. Govorimo torej o biomoči¹⁹ kot regulaciji in upravljanju s populacijo na podlagi uporabe tako institucionaliziranih znanj kot tudi kontingentnih vednosti. Kot pravi Foucault (2003, 242-5), oblast nase prevzame tudi pozitivne naloge, kot so skrb za nataliteto, stopnje zdravja, izobraževnje, trajanje in kakovost življenja, zavarovalništvo, urbanizem oz. v našem primeru skrb za ozaveščenost o nevarnosti zlorabe osebnih podatkov na medmrežju. Do takšne situacije pripelje nezmožnost javnih oblasti, da bi s svojo represivno kapaciteto

¹⁹ Smotrnost konceptualne razdelitve biomoči in biopolitike postaja nujna (Lazzarato 2006). Na eni strani biomoč, ki se opredeljuje kot strateška koordinacija moči in znanja, ki obstajajo v formah življenja, z namenom transformiranja mehanizmov, a kljub temu ohranja te iste odnose. Na drugi strani biopolitika, ki vključuje multipliciteto odnosov moči in vednosti, iz katerih biomoč lahko nastaja.

regulirala svoboden pretok informacij na medmrežju. Kakorkoli, tovrsten relativiziran socialni (politični) inženiring lahko teoretsko opredelimo kot produkcijo subjektivitet, katerih potencial je v informacijski dobi z uporabo IKT²⁰ izjemno velik.

Sinteza opisanih dveh različic razumevanja pojma socialnega inženiringa, ki popolnoma zabriše mejo med javnim in zasebnih, je primer socialnega omrežja Facebook (oz. poljubnega socialnega omrežja, ki ni utemeljen na anonimnosti uporabnikov). Na eni strani gre za zbiranje informacij prek tehnik manipulacije s subjekti, manipulacije teh informacij za iztržek (oglaševalskih) dobičkov, medtem ko na drugi strani lahko govorimo o množični produkciji subjektivitet, ki se stalno prilagajajo novim vedenjskim vzorcem, ki jih diktira množična uporaba omenjenih socialnih omrežij. Povejmo, da na enostavnem primeru Facebooka lahko opazujemo propad dihotomije javno-zasebno ne samo na individualni ravni varnosti in vidljivosti, temveč tudi v sferi družbene reprodukcije, kjer javna oblast izgublja svoj primat (spomnimo na ideološke aparate države). IKT ni prinesla zgolj večje učinkovitosti ustvarjanja profitov ali večje (časovne) intenzivnosti komuniciranja, temveč, in kar je še pomembneje, možnost razvijanja učinkovitih tehnik produkcije subjektivitet, ki niso več bazirane zgolj v javni sferi produkcije, temveč se nezadržno selijo v vsak predel človeškega življenja.

Na kakšen način torej opisani obliki socialnega inženiringa oz. sinteza obeh oblik socialnega inženiringa prek uporabe medmrežja in digitalnih tehnologij rušita dihotomijo javno-zasebno? Dihotomija javno-zasebno se lahko deducira na dve vrsti imaginarija: na distinkcijo skritega in vidnega (oz. zasebno individualno in javno kolektivno) ter na dvojico javna oblast in zasebni subjekti trga (Weintraub 1997, 5).

Z uporabno IKT se dihotomija javno-zasebno najbolj jasno lomi na točki zasebnosti posameznika. V kolikor želimo problem pojmovati legalistično, bi lahko govorili o konfrontaciji pravice do zasebnosti na eni strani in pravice do (intelektualne) lastnine na drugi strani. Na terenu politične teorije lahko govorimo o konfrontaciji med tradicijo (neo)liberalizma in radikalnimi teorijami demokratičnosti. Na točki zasebnosti bi političnoteoretsko problematiko dihotomije javno-zasebno lahko zastavili tudi kot klasično

²⁰ Informacijsko-komunikacijska tehnologija, znotraj katere vključujemo tudi web 2.0 tehnologije.

vprašanje liberalne politične teorije, ki se cepi na zahtevo po svobodi (izmenjave dobrin) ekonomskega liberalizma in zagotavljanje neodtujljivih pravic atomiziranih posameznikov s strani države. Paradigmatsko pa bi problematiko lahko razširili celo na tenzijo, ki se izvršuje med tradicijami (hiper)moderne racionalnosti na eni in postmoderne racionalnosti na drugi strani.

Opisani teoretični problemi pa nikakor ne ostajajo omejeni zgolj na akademsko udejstvovanje, temveč imajo svoje korenine v realnosti. Ker socialni inženiring lahko klasificiramo kot pojavno obliko hekerstva (Rusjan 2010, 75), se ob razpadu klasičnega ločevanja med zasebnim in javnim odpira prostor za ustvarjanje skupnega. S subverzijo in ciničnim obratom Viriliovega (2007) koncepta integralne napake bi lahko internetni aktivizem opredelili kot inherentno lastnost digitalnih tehnologij, ki uzurpira njihovo hegemonsko uporabo. IKT in internet nista prinesla samo večje učinkovitosti ustvarjanja profitov ter večjih in hitrejših možnosti komunikacije in deljenja informacij, temveč sta odprla tudi prostor za aktivne oblike politične participacije. Potencirala sta prisotnost in možnosti delovanja aktivizma, ki je s pomočjo informacijske tehnologije lahko omniprezent in omniprisoten. Predvsem na primeru gibanja Anonymous (ki še zdaleč ni osamljen primer internetnega aktivizma, je pa zato spektakelsko najvidnejši) lahko v zadnjih letih opazujemo »nov« način prilaščanja in grajenja interneta kot skupnega. Gibanje, ki gradi na konceptih anonimnosti, decentraliziranosti in moči kolektivitet (Coleman 2011) združuje lastnosti tako javnih kot zasebnih prvin družbeno-političnega. S tega vidika se nam odpira možnost za postmoderno konceptualizacijo tehnologije medmrežja ter družbenih pojavnosti, ki vzniknejo znotraj in zunaj nje. Inovativno uporabo digitalnih tehnologij (*doxing*, *DDoSing*, uporaba programske opreme za anonimnost *Tor*, *vnp*, *freenet* in *i2p*) z namenom obrambe/zaščite pred kazenskim pregonom lahko razumemo kot možnost za predrugačenje dominantnih družbenopolitičnih konstrukcij. Tovrstno reappropriacijo in hkrati tudi izgradnjo skupnega v socioekonomskem smislu (jezik, afekti, vednosti, kode, informacije ...) sta teoretsko opredelila že Negri in Hardt (2009). Medmrežje na takšen način lahko konceptualiziramo kot dodano dimenzijo realnosti, ki na nikakršen način ni avtonomno v svojem delovanju. Četudi lahko opazujemo popoln razpad dihotomije javno-zasebno, to ne pomeni, da moramo vzpostaviti novo dihotomijo, ki bo realnost ločila na aktualno-virtualno. Virtualno in aktualno skupaj tvorita življenje, med njima ni nikakršne stratifikacije. Skupaj prebivata v enem in istem prostoru realnosti, čeprav funkcionirata na različna načina. Kot smiselno filozofsko podlago za premišljevanje opisanih

problemov lahko vzamemo Deleuzovo in Guattarijevo²¹ postmoderno ontološko antifundacionalistično konstruktivistično misel, ki predstavlja relevanten vpogled v delovanje medmrežja na podlagi konceptov rizoma, postajanja, linij bega, metafore (želečih) mašin, molarnega in molekularnega itd. Čeprav je filozofska podlaga že dana, pa zlasti na področju internetnega aktivizma ostajajo odprta številna vprašanja delovanja, vključevanja virtualnega v realnost itd. Predvsem se odpira polje problematizacije teoretične konceptualizacije tehnologije in njene povezave z uporom.

Ne samo, da sta medmrežje in socialni inženiring na široko odprla vprašanje posameznikove zasebnosti in na tak način zrušila dihotomijo javnega in zasebnega, ampak sta načela tudi vprašanje ločevanja javne oblasti in korporativnega vladovanja. Kombinatorika med produkcijo subjektivitet v sferi družbene reprodukcije in uporabo osebnih podatkov posameznikov je praktično zabrisala mejo med delovanjem države in trga. V kolikor pa smo v tej razpravi načeli tudi diskusijo o produkciji skupnega na medmrežju, se moramo v okviru ločevanja med dvema vrstama oblasti dotakniti tudi t.i. gibanja odprtih vsebin (odprte kode). Če Negri in Hardt (2009) govorita o diagonalnem rezu, ki ga predstavlja koncept skupnega (med javno oblastjo in korporativnim vladovanjem, med univerzalnim in partikularnim, med modernim in altermodernim), lahko povemo, da gre pravzaprav za podobno teoretično operacijo kot pri deleuze-guattarijskem konceptu postajanja. Razvoj odprte kode hodi prav po tej poti postajanja, saj je na eni strani zasidran v obstoječa oblastna razmerja (in iz njih izhaja), na drugi strani pa se od njih diferencialno odklanja in ustvarja nove rešitve s pomočjo tehnoloških prijemov. Za primer vzemimo razvoj odprtokodne programske opreme za doseganje anonimnosti na medmrežju (primeri programov kot so *Tor*, *Freenet*, *i2p* ...). Razvoj programske opreme za zagotavljanje anonimnosti temelji na dveh dejstvih: uporabniki medmrežja so izpostavljeni številnim vdorom v zasebnost, ki jih lahko označimo kot socialni inženiring (ti vdori lahko prihajajo iz različnih vzvodov, kot so *trollanje*, politični aktivizem, profitne dejavnosti korporacij ...); javne oblasti ne morajo zagotavljati zadostne varnosti na medmrežju. Razvoj programske opreme za zagotavljanje anonimnosti se tako umešča v polje

²¹ Kot temeljna dela lahko navedemo Deleuze, Gilles in Félix Guattari. 1999. *Kaj je filozofija?* Ljubljana: Študentska založba.; Deleuze, Gilles in Félix Guattari. 2004. *A Thousand Plateaus: Capitalism and Schizophrenia*. London: Continuum.; Deleuze, Gilles in Félix Guattari. 2009. *Anti-Oedipus: Capitalism and Schizophrenia*. New York: Penguin Books.

reapropriacije in produkcije skupnega, ki ga ne moremo uvrstiti niti v sfero javne oblasti niti v sfero zasebnih subjektov trga. Kakorkoli, odprtokodni poskusi ustvarjanja skupnega so vedno znova ujeti v reteritorializacijske (rekuperacijske) procese kapitala. Tako lahko v zadnjih letih opazujemo velik razmah t.i. (zasebnega) trga varnostnih storitev, ki prek neoliberlane logike delovanja držav ustvarja ogromne dobičke z zagotavljanjem informacijske varnosti tako državnih in korporativnih medmrežnih storitev, pa tudi varnostne zaščite osebnih računalnikov (antivirusni programi).

Socialni inženiring, ki smo ga v tem kratkem deliriju zlorabili na množstvo načinov, smo uporabili kot mnogopomenski pojem, da bi prikazali medmrežje kot polje aktualnih družbenopolitičnih bojev. Prek razpada dihotomije javno-zasebno smo skušali nakazati krizo liberalne politične in ekonomske paradigme ter moderne racionalnosti razreševanja družbenih problemov. Internet je v zadnjih nekaj letih (predvsem z uvedbo spleta 2.0 in kvantitativnim preskokom v uporabi IKT) široko odprl prostor za množično politizacijo »novega (virtualnega) prostora svobode«. S širokim naborom tematik, ki smo se jih dotaknili, smo želeli opozoriti na omejitve politizacije virtualnega prostora. Z besedami Deleuzove in Guattarijeve filozofije moramo iskati povezave med mašinami, ki funkcionirajo na multipliciteto načinov. S konceptom postajanja smo želeli pokazati, na kakšen način so tudi novi tehnološki projekti globalne multitudine ujeti v liberalne okove kapitalistične produkcije, po drugi strani pa smo skušali trasirati tudi reteritorializacijske procese, ki se odvijajo nad deteritorializiranimi multitudami internetnih aktivistov in inovatorjev. S tem ne želimo insinuirati na zaprtost družbenopolitičnih procesov. Ravno obratno, s politizacijo in družbenopolitično uporabo novih (in prav zaradi tega še ne povsem reguliranih) digitalnih tehnologij se je jasno razprl prostor za redefinicijo političnega na intersekciji človekovih pravic (zasebnost, pravica do svobodnega izražanja, zbiranja), ekonomskih pravic (pravica do zasebne lastnine) in aktivizma. Subverzivna uporaba digitalnih tehnologij, ki jo lahko jasno opazujemo na primeru gibanja Anonymous, nam prikazuje, na kakšen način je prav inovativna uporaba že obstoječih tehnologij²² kvalitativno in kvantitativno spremenila oz. še

²² V angleščini *leveraged affordance*– koncept, ki ga razvijeta Earl in Kimport (2011, 32-5) in s katerim razlagata spremembe družbenih gibanj ter uporabe tehnologij (pri tem ga v grobem definirata kot zavzetje materialnih aspektov tehnologije, ne da bi tem materialnim aspektom dovoljevala determiniranje človeškega vedenja ali družbenih izidov).

vedno spreminja tudi konceptualizacijo (novih) družbenih gibanj. Zdi se, da gibanja tipa Anonymous nadaljujejo zgodbo antiglobalističnih gibanj (navedimo Seattle 1999 in Genova 2001 zgolj kot najvidnejša projekta) in bojev, ki se ne odvijajo več samo za eno vrsto pravic (boji prvega vala družbenih gibanj za ekonomske delavske pravice in boji novih družbenih gibanj za politične pravice identitarnih gibanj), temveč boj poteka na načelni oz. konceptualni protisistemski ravni in dobiva širino (sicer decentraliziranega in šibkega) revolucionarnega gibanja. Posledice delovanja gibanja Anonymous so danes neizmerljive, jasno pa postaja (primer ACTA, SOPA, arabska pomlad ...), da je digitalni aktivizem eno izmed najvidnejših in zaradi svojega digitalnega karakterja hkrati tudi najdostopnejših gibanj, ki vplivajo na realne družbenopolitične procese na eni strani in na ustvarjanje novih oblik upora (subverzij) na drugi.

4 Od subverzije k uporabi in nazaj k subverziji

Poststrukturalistične miselne tradicije obravnavajo koncept subverzije kot mikropolitico protiutež tradicionalnim nocijam upora, ki je slonel na boju za institucionalne oblike moči (sindikalizem, parlamentarizem, vojaški puč). Subverzija, oblečena v poststrukturalistični pomen, dobiva predvsem razsežnosti na področju bojev bodisi proti bodisi za hegemonске oblike kulturnih, družbenih in ekonomskih diskurzov.

Kako torej teoretsko ločiti koncepta upora in subverzije? Medtem ko glavno funkcijo upora predstavlja aktivno nasprotovanje ustaljenim oblikam (institucionalizirane) moči, lahko subverzijo ekspliciramo kot spodkopavanje hegemonskih oblik moči, ki se odvija na podlagi inovativnih marginalnih življenskih form (to je rešitev). Subverzija tako predstavlja dvojni hkratni moment afirmacije in negacije v razmerju do neke oblike moči. Na področju kritične politične teorije kot najjasnejšo razdelavo pojma subverzije lahko prištevamo performativnost Judith Butler. Na podoben način kot Judith Butler (2001, 146-7) pokaže, kako je možno apropiirati in prestaviti kategorije (tako družbenega kot tudi naravnega) spola prek parodične reapropriacije (s kategorijami *možače*, *pedra*, *lezbe*, navzkrižnega preoblačenja, kulturne prakse preoblačenja, ...), ki služi namenom denaturalizacije spola kot takega (trajni impulz njene teorije, ki ruši enačenje realnega in diskurzivnega), lahko interpretiramo tudi mikropolitico dejavnosti a-kulture in puritanskih razsežnosti kolektiva Anonymous. S svojo konstrukcijo (virtualne) družbene skupnosti posegajo na področje subverzivne in parodične premestitve moči znotraj družbenopolitičnega. »Spol si predstavljajmo, na primer, kot korporealen stil, kot 'dejanje', ki je obenem namerno in performativno, kjer 'performativno' sugerira dramatično in naključno konstrukcijo pomena²³« (Butler 1999, 177). Tovrstna poststrukturalistična mikroanaliza razkriva produkcije, ki mobilizirajo možnosti subjektivitet, ki širijo meje tega, kar je kulturno intelegibilno; v foucaultovskem smislu torej analizo tistega, kar se šteje za kulturno neintelegibilno predstavljamo v sfero kulturne marginalnosti.

Poglejmo si kako Judith Butler utemeljuje svoj koncept performativnosti nasproti ekspresiji na primeru družbenega spola:

²³ Consider gender, for instance, as a corporeal style, an "act", as it were, which is both intentional and performative, where "performative" suggests a dramatic and contingent construction of meaning.

Če pa družbenospolni atributi niso ekspresivni, temveč performativni, potem uspešno konstituirajo identiteto, ki naj bi jo izražali ali razkrivali. Ločnica med ekspresivnostjo in performativnostjo je ključna. Če so družbenospolni atributi in dejanja, raznovrstni načini, na katere telo kaže ali proizvaja svojo kulturno konfiguracijo, performativni, potem ni nikakršne predhodne identitete, s katero bi lahko merili dejanje ali atribut; potem ni ne pravih ne zmotnih, ne realnih ali izkrivljenih družbenospolnih dejanj, in domneva o pravi družbenospolni identiteti se razkrije kot regulatorna fikcija. Da je realnost družbenega spola ustvarjena z vztrajnimi družbenimi performansi, pomeni, da so sami pojmi esencialnega biološkega spola ter prave ali stalne moškosti ali ženskosti konstituirani kot del strategije, ki razkriva performativno naravo družbenega spola in performativne možnosti za proliferacijo družbenospolnih konfiguracij zunaj omejujočih okvirov moške prevlade in prisilne heteroseksulanosti. Družbeni spoli ne morejo biti ne pravi ne zmotni, ne realni ali navidezni, niti izvirni ali izpeljani. Vendar jih lahko kot verjetne nosilce teh atributov napravimo tudi globoko in radikalno neverjetne (Butler 2001, 150).

Jasno je, da se Judith Butler opira na dekonstruktivizem derridajevskega izvora, kjer s teoretično funkcijo deesencializacije pokaže na točko, kjer ni mogoče vrednostno oceniti družbenih praks v okviru ustaljenega (hegemonskega) simbolnega reda (zakona) oz. tovrstno vrednostno evalvacijo družbenih praks demistificira kot obliko regulaturne fikcije v svojem polnem foucaultovskem pomenu. S tovrstno artikulacijo performativnosti pokaže na dinamiko znotraj družbenopolitičnega, kjer velja, da niso vsi boji identitarni boji, temveč so lahko utemeljeni tudi na družbenih praksah (Butler v Butler et al. 2000, 168). Na kakšen način lahko razumemo tovrstne performativne »ekscese« v relaciji do ustaljenega simbolno-imaginarnega strukturnega reda?

Tam sem argumentirala da je družbeni spol performativen, s čimer sem želela povedati, da nobenega družbenega spola ne 'izražajo' dejanja, geste ali govor, temveč da performans družbenega spola retroaktivno ustvarja iluzijo obstoja nekega notranjega jedra spola. To pomeni, da spolni performas retroaktivno ustvarja učinke neke resnične in upoštevane ženske esence ali dispozicije na takšen način, da se ne more uporabljati ekspresiven model za razumevanje družbenega spola. Še več, poudarila sem, da je družbeni spol produciran kot ritualizirano ponavljanje konvencij

*in da je ta ritual delno družbeno prisiljen s strani sile obvezne heteroseksualnosti*²⁴
(Butler 1997, 144).

Preden odgovorimo na zgornje vprašanje, si pogledajmo še dekonstruktivizem diskurzivne analize Laclaua in Mouffove. Njun projekt diskurzivne analize je omejen predvsem na boje za interpretacijo in pomen. Hegemonija in diskurz se ne ozirata na nosilce artikulacij, ki se proizvajajo v družbi, čeprav imajo prav ti nosilci lahko precejšnje učinke na politične boje in konstrukcije, kot skušamo pokazati z našo raziskavo primera kolektiva Anonymous. Res je, kot to trdita Laclau in Mouffe, da se mora tudi nediskurzivne elemente razumeti skozi diskurzivne artikulacije, ker ne nastajajo iz nekih objektivnih nujnosti, vendar moramo obenem v analizo vpeljevati tudi povratne učinke nediskurzivnih formacij na diskurze same. Na tem mestu vpeljava agonističnega pluralizma Chantal Mouffe ne bo dovolj za obrazložitev nastajanje novega znotraj hegemonске strukture. Potrebno bo artikulirati tudi afirmativen pol ustvarjanja novega, ki ni nujno v negativnem odnosu z mankom v strukturi.

Preden pa preidemo na problematizacijo negativnosti v politični filozofiji, si podrobneje oglejmo Laclauovo teorijo hegemonije. Začnimo z vprašanjem, kako Laclau (2008, 33-4) definira univerzalno na terenu identitarnih bojev. »To pomeni, da je univerzalno del moje identitete, kolikor sem prežet s konstitutivnim mankom, to je, kolikor je moji diferencialni identiteti spodletelo v njenem procesu konstituiranja. Univerzalno ne nastane iz partikularnega kot nekakšen princip, ki utemeljuje in pojasnjuje partikularno, temveč vznikne kot nepopolni horizont, ki suturira premeščeno neartikulirano identiteto,« in nadaljuje: »Univerzalno je simbol manjkajoče polnosti in partikularno obstaja zgolj v protislovnem gibanju, ki vztraja na diferencialni identiteti in jo hkrati odpravlja tako, da jo subsumira v nediferencialni medij.« Svoje razumevanje odnosa med partikularnim in univerzalnim zapolni s subverzivnim razumevanjem pojma hegemonije, ki ga skupaj s Chantal Mouffe zariše v delu *Hegemonija in socialistična strategija: k radikalni demokratični politiki* (1987). Hegemonija

²⁴ There I argued that gender is performative, by which I meant that no gender is "expressed" by actions, gestures, or speech, but that the performance of gender produces retroactively the illusion that there is an inner gender core. That is, the performance of gender retroactively produces the effect of some true or abiding feminine essence or disposition, so that one cannot use an expressive model for thinking about gender. Moreover, I argued that gender is produced as a ritualized repetition of conventions, and that this ritual is socially compelled in part by the force of a compulsory heterosexuality.

oz. hegemonika univerzalnost se v tem delu artikulira kot univerzalnost, kontaminirana s partikularnostmi, ki v sistemu reprezentacije predstavljajo konstitutivno neprimernost. To pomeni, da partikularnosti nastopajo kot partikularnosti, ki privzemajo funkcijo univerzalnega predstavništva (Laclau v Butler et al. 2000, 56). Toda subverziven element, na tej točki zgolj imaginacije prihajajočega političnega, se pojavi v naslednjem citatu:

[druga alternativa] Povsem sprejema pluralnost in razdvojenost sodobnih družb, vendar ne ostaja v tem partikularističnem momentu, temveč poskuša to pluranoost vpisati v ekvivalentne logike, ki omogočajo konstituiranje novih javnih sfer. Razlike in partikularizmi so nujno izhodišče, toda na njihovi podlagi je mogoče odpreti pot k relativni univerzalizaciji vrednot, ki je lahko temelj ljudske hegemonije. Ta univerzalizacija in njena odprtost prav gotovo obsojata vsako identiteto na neizogibno hibridizacijo, toda hibridizacija ne pomeni nujno propada kot izgube identitete: pomeni lahko tudi krepitev obstoječih identitet z odpiranjem novih možnosti (Laclau 2008, 69).

Zanimivo si je pogledati, kaj v Laclauovi teoriji omogoča tovrstno razumevanje univerzalnosti in hegemonije. Laclau (1994, 168-9) trdi, da konstrukcija mej vsakega sistema vključuje družbeni antagonizem kot izključitev radikalne in grozeče drugosti, prek katere se ustvarja univerzalna veriga ekvivalenc, ki povezuje partikularne identitete znotraj sistema. Povedano z drugega zornega kota, antagonizem se znotraj hegemonskih sistemov kaže kot negativna (Realna) meja, ki preprečuje zaprtje simbolnega reda (Laclau v Butler et al. 2000, 72). Tvorjenje hegemonije poteka kot boj diferencialnih identitet za prazno mesto univerzalnosti. V igri partikularnega in univerzalnega znotraj teorije hegemonije se torej zarisuje tudi konstitutivna meja hegemonije, to je meja zapolnitve praznega mesta univerzalnosti, ki v Laclauovi teoriji pušča odprt prostor za vdor kontingence. Žižek Laclauovo konceptualizacijo dopolnjuje še s sledečo mislijo: partikularno je vedno bodisi nezadostno bodisi eksczesno v relaciji do svojega univerzalnega; srečanje med obema tako vedno spodleti. V tej teoriji se subjekt pojavi kot ime njunega konstitutivnega konflikta, medtem ko za Laclaua tovrstna konstitutivna razpoka med partikularnim in univerzalnim predstavlja temeljni pogoj za možnost politike, Subjekt pa se definira kot razdalja med neodločenostjo strukture in odločitvijo (ibid., 79).

Vrnimo se za trenutek h konceptualizacij antagonizma kot negativnega Realnega znotraj teorije hegemonije. Dislokacija kot splošna (zunanja) forma antagonizma v Laclauovi teoriji predstavlja trajno nezmožnost polnosti diskurzivne strukture, to je obstoj nečesa, ki se upira simbolizaciji in domestifikaciji vanjo. Antagonizem kot specifična artikulacija dislokacije privzema isto funkcijo znotraj konkretnega hegemoskega sistema.

Od Laclaua se pomaknimo še k tretjemu sodobnemu mislecju subverzije znotraj poststrukturalistične miselne tradicije. Žižek subverzijo artikulira skozi dva koncepta. Prvič, skozi koncept čezmerne identifikacije, ki ga pokaže na primeru nemške glasbene skupine Rammstein: »Neposredna identifikacija z Rammstein je čezmerna identifikacija s *sintomi*, ki spodnašajo ideološko identifikacijo.« (Žižek 2012b, 324). Nadaljuje: »Rammstein, ki sistema ne spodkopava s kako kritično-utopično vizijo, pač pa z obsceno brutalnostjo uprizorjene potopljenosti vanj.« (ibid.). Dokončno razloži: »/.../ s tem, ko svoje poslušalce pripravi do direktnega identificiranja s *sintomi* nacistov, ne da bi jih artikuliral na način nacistične ideologije, pokaže na vrzel, kjer ideologija vsiljuje iluzijo brezšivne organske enosti.« (ibid., 324-5). Drugi tip subverzivnega delovanja Žižek utemeljuje v konceptu prazne geste, to je geste, ki je ponujena z namenom, da bi bila zavrnjena. Subverzija fantazme lažne izbire postane dejanje upora, s tem ko se prazno gesto vzame dobesedno oz. se prisiljeno izbiro tretira kot resnično izbiro. Posledice tovrstne opustitve fantazmatskega okvira nenapisanih pravil, ki subjektu govorijo, kako izbirati svobodno, ne more končati drugače kot katastrofično (Žižek 1997, 27-30). Oba koncepta, ki v Žižkovi filozofiji potencialno vodita do subverzivnega delovanja, funkcionirata na podoben način; ideološko polje je suspendirano in očiščeno svoje lastne učinkovitosti prek subverzivnega delovanja, ki izpostavi skrajni rob dvoumnega pomena ideologije. V lacanovskem jeziku, ideološke konstrukcije hegemonskih Simbolno-Imaginarnih sistemov reprodukcije so podvržene vdorom Realnega, ki se upira njihovi popolni inskripciji.

Ostanimo pri začetem in si pogledjmo še, kako subverzijo nasproti uporju konceptualizira Žižek skozi apropiacijo Lacana. V odgovoru na kritiko večne ujetosti upora v nize simbolnih resignifikacij Žižek opozarja na Lacanovo Realno kot nemogoče, ki predstavlja popolno kontingenco in s tem tudi mejo resignifikacije. Lacanovo »dejanje« tako ne predstavlja zgolj predstavitev simbolnih koordinat, ki subjektu podeljujejo identiteto, temveč radikalno

transformacijo univerzalnega principa strukturiranja simbolnega reda (Žižek v Butler et al. 2000, 220-3).

Točka, na kateri je poststrukturalizem najmočnejši, je kritična misel, kar enostavno pomeni, da najbolje funkcionira na področju mišljenja radikalne politične misli. S svojimi ontološkimi in epistemološkimi določnicami poststrukturalistična tradicija sama sebi začrta mejo svojega dometa, ki se artikulira kot ločnica med teorijo in prakso. Čeprav iz naslova radikalnosti konstruktivizma družbene realnosti trdi, da z uvajanjem lastnega kritičnega diskurza performativno vpliva na realnost samo, ne more moralno ovrednotiti ali določiti poteka družbenega procesa. Poststrukturalizem dobro razume določnice družbenih struktur (kapitalizem, patriarhat, religija in druge vrste dominacij), vendar jih s svojo kritično držo na eni strani ruši sam na drugi pa kaže na mikro družbeno raven, ki te določnice vsakodnevno ruši s svojimi živetimi praksami. V isti sapi, ko skuša začrtati radikalno kaotičen alternativni sistem političnega delovanja, vzame v zakup, da slednjega ni mogoče vzdrževati ali moralno ovrednotiti. Prihaja do manka etične in moralne konstrukcije, ki bi podpirala radikalno inkluzivnost. Prav na tem mestu poststrukturalističnega razumevanja manka (kot nemogoče polnosti univerzalnosti strukture) vstopa Žižek, ki uvaja dialektično sintezo Hegel-Marx-Lacan ali boromejski vozle H-M-L, ki ga veže sintom Ž(ižek). Žižek poststrukturalistični manko polni z makro-političnim univerzalnim antagoničnim bojem proti kapitalizmu, ki diagonalno zareže skozi partikularne skupnosti. Svojo kritično analizo postavlja na temelj univerzalne emancipacije, nasproti mikro-politikam poststrukturalizma dinamičnih partikularnih identitet. Poleg tega v kapitalističnem sistemu prepozna zgodovinski unikum, to je naturalizacijo izkoriščanja, ki je inskribirana v delovanje ekonomije same. Posledica le-tega je uživanje osebnih svoboščin in politične enakosti ter anihilacija potrebe po eksplicitni družbeni dominaciji (Žižek 2010, 207). Kaj torej Žižek predpiše kot lek? »Simbolno intervencijo zmožno spodopavanja velikega Drugega (kot hegemonске družbene vezi) in (ponovne) predstavitve njegovih koordinat²⁵« (ibid., 327) ali z drugimi besedami klasično nocio radikalnega markističnega upora, ki rezultira v diktaturi proletariata, ozaljšani z lacanovskim subverzivnim psihoanalitičnim besednjakom ter operacionalizirani z radikalizirano hegeljansko dialektiko, ki v družbeni proces vključi (samo)zavedanje. Žižek

²⁵ A symbolic intervention capable of undermining the big Other (the hegemonic social link), of re-arranging its coordinates.

cilja predvsem na ustvarjanje Dejanja (oz. Dogodka kot ga razume Badiou, na primer v *Svetem Pavlu*), definiranega kot intervencijo, ki se je ne da zvesti na predobstoječe objektivne pogoje. To pomeni, da se dejanje/dogodek predstavlja kot radikalen rez, ki pretrese simbolni red; učasovanje dogodka je vedno retroaktivno. Teorija Žižkove radikalne politike je utemeljena na nociji konkretnega univerzalnega in ontologije imanentnega Enega, kjer negativna subjektivnost kot del ne-dela, ki je izključeno iz celega in v njem nima legitimnega prostora, nenadno zahteva pravičnost in »egaliberté«, s čimer spreminja koordinate obstoječega reda v imenu radikalne univerzalnosti (Sinnerbrink 2006, 80). Sklicujoč se na Bergsona, Žižek (2012b, 49) zapiše: »Radikalno Novo s svojim vznikom retroaktivno ustvari lastno možnost, lastne vzroke ali pogoje.«. S tem Žižek zarisuje svojevrsten metodološki pristop, kjer Dejanje kot subverzivna praksa prazne geste v družbeni proces vključi radikalizirano hegeljansko dialektiko, ki jamči za pot do resnice, do katere je moč priti po nizu zmot, ki se v procesu ohranjajo kot njeni lastni momenti – retroakcija je vpisana v realnost samo (ibid., 48).

Ob tem spomnimo na eno izmed najbolj jasno izraženih misli v *Sublimnem objektu ideologije* (1999), kjer Žižek razglaga, na kakšen način v postideoloških družbah ideološka fantazma deluje na ravni nezavednega. Čeprav ljudje vedo za iluzijo ideoloških konstruktov v družbi, se obnašajo, kot da so te iluzije resnične. Povedano drugače, epistemološki obrat v vednosti subjekta ne zadošča za subverzivni potencial vis-à-vis ideologiji, ki producira strukturo predideološkega užitka fantazme. V luči omenjene omejitve treutnega sistema hegemonске moči se Žižkov radikalni rez konkretne univerzalnosti kaže kot politična rešitev radikalnih demokratičnih praks. Jasno je, da slednji problem, ki se zarisuje v današnjih kompleksnih družbah, dobiva striktno politični značaj. Dovolj je bilo mediacije in refleksije, potrebna je intervencija, kjer teorija sama dobiva formo ene izmed oblik subverzivne prakse. V lacanovskem jeziku bi se slednje izrazilo skozi potrebo po intervenciji analitika kot dinamizatorja smisla, kot odpiralca polja interpretacije.

Preden nadaljujemo z analizo analitičnega polja, pa se za trenutek ustavimo pri retroaktivnosti, ki je v Žižkovi misli mediirana v realnost. Zakaj se dogodek lahko ustvarja le retroaktivno? Za primer kritične evalvacije tega problema vzemimo Judith Butler (2000, 275) in njen vpogled v imanentno mejo Žižkove politične analize. Slednja se ustavi prav na točki hegeljanske konstrukcije univerzalnega, ki se po Žižkovo ustvarja iz apriornih razlogov,

vendar vedno zgolj iz točke v prihodnosti, iz katere je že moč sklepati na podlagi nekega dovršenega dialektičnega obrata, ki retroaktivno vpisuje svojo interpretacijo na možnost nastanka univerzalnosti, kot je, ter s tovrstno funkcijo modificira Zgodovino. Ali ne gre v tem primeru za strukturni odraz politične misli? Ali se zgodovina v tem primeru ne piše z vidika velikega Drugega, čeprav to pot prenovljenega (komunističnega) velikega Drugega? In konec koncev, ali v tem primeru ne govorimo zgolj o zavestnih (že na poti do samozavednih) oblik interesov? Kje sta se izgubila za psihoanalizo tako pomembna pojma, kot sta podzavest in libido? Na kakšen način se je razrešila inskripcija ideologije v produkcijo predideološkega užitka strukturiranega v fantaziji? Ali ne bi bilo primerno vsaj preučiti možnosti podzavestnih investicij struktur, ki morda niso zaznamovane z apriornim mankom?

Retrospektivno ustvarjanje smisla (oz. pogojev vznika) dogodka predstavlja prav tisto mejo analitičnega polja, na kateri se presekajo teorije manka in teorije obilja. Shizofrenizacija analitičnega polja (oz. njegova točka samokritike) predstavlja ravno tovrstno esencializacijo filozofskega povzdigovanja racionalizacije zvičajnosti uma. Z drugimi besedami, tam kjer se konča racionalnost, se začneja politika kot boj za moč, ki prinaša institucionalizirani smisel – racionalnost analize trči ob pozitivno Realno, kjer ni vse nemogoče, temveč je mogoče vse.

V znani Lacanovi formuli, kjer se gospoduje izpod vednosti, Lacan pokaže, kako se v letu '68 izvede prehod od diskurza gospodarja v diskurz univerze, ki ga povzroči diskurz Histeričarke (oz. upirajoče strukture, ki hodijo po pariških ulicah). Po Lacanu na mesto diskurza gospodarja pride diskurz univerze, na mesto hlapca pa gospodar (Lacan v Balažic 2008, 246). Obrat se kaže v tem, da se gospodar legitimira z vednostjo (S_2) na mestu dejavnika in izpod nje gospoduje (S_1) na mestu resnice. Ne gre več za teoretično vednost, ki je v Heglovi dialektiki v posesti gospodarja, temveč za praktično vednost; vednost, ki predstavlja obliko kapitala. V tem oziru lahko v analizo vpeljemo Foucaultov dispozitiv vednost-oblast. Ta je po Foucaultu vedno korelativen in predstavlja neko sintezo med preučevanima (anti)poloma (Foucault v Balažic 2008, 135). Pri tem pa se argumetacija zaleti ob paradoks, kjer sta vednost in oblast korelativni, vendar kljub temu oblast vedno triumfira, saj gospoduje izpod vednosti. Ta nesmisel pa enostavno podira Lacanova interpretacija disjunktivne povezave vednosti in oblasti, kjer vednost dosega nesorazmeren porast v odnosu do učinkov oblasti (Miller v Žižek 2008, 44).

Kako torej znotraj te matrice definiramo klasične nocije upora? Upor v taki obliki nastopa zgolj kot reakcija na neko obstoječo pozicijo moči in je ne sprevača, temveč postavlja zgolj zahteve, ki ostajajo znotraj obstoječega sistema (hegemonske) moči in vednosti. Upor svojo (radikalno) zahtevo postavlja tistemu, za katerega predpostavlja, da poseduje oblast, in ga s tem že konstituira kot privilegiranega v razmerju do sebe.

Subverzija ne nastopa izven hegemonškega sistema moči kot takega, prav nasprotno s svojimi kreativnimi oblikami parodizacije pokaže na foucaultovsko povezavo med uporom in močjo, ki sta vzajemno konstitutivna. Če Žižek predlaga temeljni razpad boromejske vezi in njeno ponovno vzpostavitev skozi Dogodek, ki se ga retroaktivno modelira po potrebi neke nove subjektivnosti, potem na drugi strani idejo dogodka foucaultovsko razumeta Hardt in Negri;²⁶ tukaj gre za akumulacijo obstoječe libidinalne energije želja, ki animirajo deteritorializacijski kapitalistični sistem. Hegeljska dialektika je torej tista metoda, ki po definiciji ohranja status klasične nocije upora. Začenja z identiteto, negacija se lahko pojavlja zgolj v relaciji do prvotne identitete – glavni operaciji tovrstne dialektike sta mediacija in refleksija (nasproti intervenciji). Hegeljske oblike destrukcije poleg tega po definiciji konzervirajo tisto, kar naj bi uničile. Hegeljska dialektika žal ne more razlagati subverzije, ki je vsaj v pričujočem branju utemeljena na Deleuzovi konceptualizaciji razlike na sebi.

Bralec si bo upravičeno postavil vprašanje, zakaj ravno tak izbor avtorjev. Na eni strani Laclau in Žižek s svojim vztrajanjem na pozni Lacanovi poziciji nemogočega Realnega ter na drugi Judith Butler s svojo inovativno sintezo foucaultovske politične misli in Lacanove psihoanalize. Na relaciji tega trikotnika pa kot četrti člen, to pot afirmativni, vstopa Deleuzova in Guattarijeva biofilozofija kot inverzna stran strukture – kot tisto pozitivno in radikalno različno, kar je nemogoče misliti znotraj hegeljske misli ter obenem popolnoma mogoče inkorporirati v pozni lacanizem. Vpogled v preseke, ki jih ponudi analiza omenjenih diferenciranih pozicij poststrukturalističnih mislecev, po našem mnenju lahko pripeljejo do množstva sinergijskih učinkov pri ustvarjanju teoretske pozicije, ki bi uvajala operativno filozofijo radikalno kritične shizoanalize oziroma z poznega politiziranega lacanizma.

²⁶ Za več glej Negri in Hardt (2009, 59-61).

Ker menimo, da Lacanova (poznata) psihoanaliza ni nezdržljiva z deleuze-guattarijevske shizoanalizo, bomo prek slednje skušali subvertirati Lacanov manko želje, oziroma natančneje, skušali bomo subvertirati ustaljene interpretacije Lacanove psihoanalize.

Če je Žižkov heglo-lacanizem svoj subverzivni potencial angažiral v Dejanje, ki rodi Novo-Celo iz sicer imanentnega Enega prek določene negativne točke, ki bi to isto Eno retroaktivno predružačila, bomo Deleuze-Guattarijevske subverzije lacanovske psihoanalize skušali predstaviti kot različno možnost predruženja družbeno-politične realnosti, ki eno izmed svojih postmodernih aktualizacij dobiva v Negrijevi in Hardtovi trilogiji Imperija. Deleuze in Guattari subverzijo umeščata znotraj samega načina deterritorializacijskega funkcioniranja poznega kapitalizma (strukture). Njuna »multituda« se zarisuje kot hrbta stran simbolne strukture in v istem zamahu njen produkt kot tudi kreator. Radikalna razlika v sebi, kot jo formulira Deleuze v *Razliki in ponavljanju* (2011), se v anti-ojdipovski konceptualizaciji upora nikoli ne medira, temveč sledi svoji lastni trasi linije bega kot (absolutne) deterritorializacije. Subverzivno delovanje je že samo vpeto v podstat kapitalističnega sistema kot Realno, ki se ne predstavlja zgolj kot nemogoče, ampak postaja produkcija mogočega in novega, ki odhaja od tega, kar je, in je obenem del le-tega. Če je postajanje vedno manjšinsko oz. molekularno, je vedno v odnosu s statično večinskim oz. molarnim, vendar se od le-tega diferencialno odklanja. Deleuze-guattarijevska pozicija funkcionalizma²⁷ (in družbenega konstruktivizma) normativno ne predpisuje dejanj/oblik zavesti/vrst produkcij, ki bodo vodile do boljšega družbeno-političnega sistema. Narobe, s svojo radikalizacijo lacanovske psihoanalize pokažeta tisto politično mejo, kjer je mogoče stopiti korak naprej ali, bolje rečeno, nazaj od negativnosti reakcije upora proti afirmaciji lastne lebdeče dinamične subjektivnosti. Ali ne tečejo radikalni boji proti hegemoniji neoliberalne paradigme ravno po liniji zavračanja dialektične *aufhebung*, tj. mediacije partikularnosti v univerzalnost oz. tega, kar Negri in Hardt (2002, 167) strneta v poznokapitalistični imperativ »vključi, razlikuj, upravljaj«? Ali v tem oziru negativnost ne postane zgolj eden izmed strukturnih učinkov moči oziroma meja, preko katere ne more nobena nocija klasičnega upora?

²⁷ Premik od preučevanja tega, kar je, k temu, kako funkcionira v Anti-Ojdipu, vključuje tudi shizofrenizacijo analitičnega pojma oz. v lacanovskem jeziku, analitika pripelje do točke samokritike ter na tak način epistemološko predpisuje pozicijo radikalnega konstruktivizma (glej AntiOjdip).

Deleuze in Guattari v *Anti-Ojdipu* (2009, 306-13) jasno pokažeta, na kakšen način je vključitev manka v željo zgolj operacija strukture v molarnih agregatih, ter obenem zarišeta pot tovrstnega razumevanja manka tudi skozi Lacanovo teorijo velikega Drugega (A). Prav na tej točki se odpre možnost razumevanja Realnega kot tistega, kjer je vse mogoče, kjer vse postaja mogoče. Realno, ki se dotika hrbtni strani (imaginarno–simbolne) strukture, se torej ne predstavlja več kot nemogoče, temveč kot produktivna dezorganizacija. Izvorni manko želje (subjekta), na katerega sta navezana najbolj vplivna sodobna interpretacija lacanovske psihoanalize, Žižek in Laclau (s svojo nocijo antagonizma), je z Deleuzom in Guattarijem izgnan v svet velikega Drugega ter s tem odpre prostor afirmativni želji v Realnem. Manko ni izbrisan ali zanikan, je samo prestavljen v svet reprezentacij in zavesti (imaginarnega in simbolnega): »Ojdip, kastracija, označevalec, itd., obstajajo na križišču dveh operacij zavzetja: prvič, kjer represivna družbena produkcija zamenjajo prepričanja in drugič, kjer se zatrti želeča-produkcija znajde zamenjana z reprezentacijami²⁸« (Deleuze in Guattari 2009, 313). Subverzivno delovanje je tako vpeto v afirmacijo produktivne želje, locirane v Realni molekularizirani podzavesti, procese deteritorializacije in shizofrenije kot procesa. Analiza še vedno vključuje negativnost v obliki manka in melanholije, a hkrati dodaja tudi »novo« dimenzijo afirmacije v obliki resignifikacije in produkcije, prek katerih tudi sama lahko subverzivno posega v realnost. Shizoanaliza sledi mašinskemu indicem deteritorializacije, medtem ko se psihoanaliza zadovoljuje z imaginarnimi in simbolnimi reprezentacijami reteritorializacij (ibid., 316). Znotraj statističnih agregatov se vedno znajde prostor za statistično zanemarljivo, in ravno to je za analizo najbolj zanimivo; kot tisto, ki je simptom pozitivnega Realnega, tisto, kar beži od molarne pojave in destabilizira strukturo. V tem trenutku se performativnost Judith Butler, antagonizem Laclaua in Dejanje Žižka ne zdijo več kot koncepti iz popolnoma druge paradigmske tradicije. Predstavljajo namreč oblike subverzije iz naslova tistega statistično zanemarljivega, kjer deteritorializacija pomeni proces shizofrenizacije, ki iz dekonstrukcije obstoječega sveta v teku procesa samega sestavljajo obrise novega sveta.

²⁸ Oedipus, castration, the signifier, etc., exist at the crossroads of two operations of capture: one where repressive social production becomes replaced by beliefs, the other where repressed desiring-production finds itself replaced by representation.

Deleuze in Guattari intervenirata na tisti točki, kjer je Žižkova filozofija najšibkejša (v smislu prevedljivosti v poststrukturalistični jezik) – to je politična misel. V kolikor Žižek apelira na klasične marksistične koncepte, kot so razredni boj, in vztraja pri radikalnem prelomu s kapitalističnim razredom, Deleuze in Guattari ponujata izredno kompleksen vpogled v delovanje kapitalistične aksiomatike, kjer subverzivno funkcijo prevzema tudi diferencialno postajanje, ki je vedno v relaciji s simbolnim, torej tam, kjer radikalen rez z obstoječim ni mogoč. Vendar pa se radikalen rez lahko, kot to pokaže Žižek, zariše zgolj retroaktivno s stališča novoustvarjene hegemonске pozicije. Ob povedanem se postavlja upravičeno vprašanje: ali ne gre torej pri Deleuzu in Guattariju za reformistično pozicijo naproti Žižkovi revolucionarni poziciji?

Deleuze in Guattari revolucionarnost razumeta kot (shizofren) proces brez cilja, čemur lahko rečemo tudi subverzija struktur natančno na točki, kjer se razkrije inverzna stran strukture, ki ni več določena z nemogočim Realnim, temveč s produktivno dezorganizacijo Realnega, v katerem je vse mogoče, vključno z novim svetom, ki nastaja v brezciljnem procesu odhoda od starega. Na drugi strani pa Žižkovo revolucionarnost lahko beremo kot vzpostavitev novega (hegemonskega) simbolnega reda, ki se rodi iz radikalnega reza od starega, saj nemogoče Realno (izguba/manko Stvari) primarno ne preči subjekta, temveč velikega Drugega, v katerega je vpet subjekt. Prav na tak način Realno označuje travmatično brezno subjektive radikalne in končne svobode; svobode, ki jo vzrdžuje nekonsistentnost in manko velikega Drugega (Žižek v Butler et. al 2000, 258). Jasno je, da obe poziciji v svojo analizo vključujeta vse tri registre človeškega izkustva (I, S, R). Razlika se pojavi zgolj v načinu »odhoda« od velikega Drugega kot hegemonskega simbolnega reda. Subverzija Deleuza in Guattarija je zaznamovana z afirmacijo brezciljnega bega konstruirane (koekstenzivne s celotnim poljem družbenega) želje, ki se diferencialno odklanja od obstoječega družbenopolitičnega reda, medtem ko je subverzija v Žižkovi misli zaznamovana z negacijo velikega Drugega, tj. z dejanjem kot gesto, ki se po definiciji dotika neke dimenzije nemogočega Realnega in ima (naj bi imel?) v sebi že inskribiran (hegeljansko) samozavedajoč razredni interes, ki se artikulira kot cilj subverzivnega procesa. Vendar ali ni tovrstna oblika boja proti hegemosnki družbeni vezi bolj podobna klasični nociji marksističnega upora kot pa poststrukturalistični subverziji?

Zanimive kritike Žižkove politično-filozofske pozicije ponuja tudi Laclau; zanimivo je, da prav na točkah, kjer se odmika od hegeljanske dialektike. Laclau (v Butler et al. 2002, 203) opozarja na preživetost Žižkove dihotomije med razrednim bojem in politiko identitet, saj razredni boj postaja zgolj ena izmed oblik politike identitet, ob tem pa poudari, da je v današnjem svetu razredni boj ena izmed oblik, ki izgublja na svoji pomembnosti. Laclau ponazarja tudi svoj koncept antagonizma kot Realnega, ki se upira simbolizaciji in s tem dopušča prostor za vznik novega. Ali se na tej relaciji ne odpira eksplicitna možnost dvojnega branja Relanega? Realno kot nemogoče zaprtje Simbolnega na eni strani in kot prostor nedoločenosti, ki med drugim omogoča tudi prostor za parodične performativnosti Judith Butler (ibid., 71-2) na drugi strani. Če to povemo z drugimi besedami, dvojno branje Realnega neprestano preletava prostor od točke razumevanja apriornega manka v velikem Drugem k točki neprestane odprtosti slehrnega hegemonskega sistema kot možnosti brezsiljne nebrzdane produkcije novega.

Zakaj toliko pozornosti posvečamo dvema platema Realnega? Kot to implicitno (nehote?) pokaže Laclau, ima Realno dva obraza, odvisna od toposa, s katerega ga razlagamo/opazujemo. Prvič, z vidika simbolno-imaginarnega se Realno kaže kot nemogoče, kot manko, prek katerega se izvaja simbolni zakon, ter drugič, pozitivno Realno kot inverzna stran strukture, kjer se odpira prostor za vznik novega. V kolikor »teorije manka« negativnost postavljajo kot nekako apriorno in afirmacijo zgolj v obliki dialektično mediirane negacije, ergo pozitivne uporabe negacije, deleuze-guattarijevska pozicija poudarja nereduktibilnost pozitivnega Realnega na strukturno pogojeno negativno Realno. Meja Simbolnega se kaže kot negativna, zgolj v kolikor se prazni označevalci (pravičnost, red, solidarnost ...) kažejo kot izraz velikega Drugega, to pomeni, da se Realno kaže kot travmatično negativno tam, kjer seka Simbolno. Kljub temu pa Realno samo zase lahko beremo tudi kot pozitivno.

Verjetno se tovrstno razumevanje Realnega najbolj »približa« Butlerjinim kritikam lacanovega Realnega. V svojem delu *The Psychic Life of Power* (1997) zavzame pozicijo, kjer Realno označi kot referent popolne zunanosti. Čeprav se s slednjim sami ne moramo strinjati, pa se končna instanca njene kritike zelo približa našemu prepričanju, da podzavest predstavlja konstitutivno zunanje, kar pomeni, da je podzavestno izpeljano iz družbenega ter hkrati nereduktibilno na družbeno, vendar do določene mere konstitutivno v relaciji do subjekta. V pravem foucaultovskem stilu zatrdi, da simbolni zakon na multipliciteto načinov producira

subjekte ter obenem historizira sam simbolni zakon, ki tako postaja kontingenten in odvisen od konteksta, v katerem je nastanjen (ibid., 179). Na tem mestu se moramo strinjati z Žižkovim in Laclauovim (Žižek v Butler et al. 2000, 310) tolmačenjem Realnega kot travmatične kosti, ki kontaminira vsak simbolni ideal in ga naredi kontingentnega in nekonsistentnega. Na drugi strani pa intervencijo Judith Butler, ki s svojo sicer ne popolnoma uspešno historično kritiko Realnega pokaže na problematičnost konceptualizacije vznika subjekta kot posledice travme Realnega. Omenjena intervencija išče drugačen teoretični pristop, ki bi razlagal povezavo politične in psihoanalitične misli ter s tem razlago (pogojev) vznika performativnih praks znotraj družbeno-političnega. Subjekt lahko vznikne tudi kot posledica pozitivnega Realnega, kot eksces, ki se ne pojavi nasproti obstoječi nepolnosti strukture, temveč kot odhod od nje proti novim horizontom, ki jih ustvarja sam na podlagi podzavestnih investicij. Razlika, kot jo artikulirata že Deleuze in Guattari (2009, 298-9), se pojavi med zavestnim spodkopavanjem simbolnih idej kot praznih označevalcev (negativno Realno) in podzavestnimi afirmativnimi produkcijami želečih mašin (pozitivno Realno). Razlika se ne pojavlja v (stopnji ali aktualnosti) vpetosti prvega ali drugega v zgodovinsko kontekstualizirano družbenopolitično, temveč v načinu odhoda iz slednjega, torej v načinu izvajanja in ustvarjanja politike novega. Za jasnejši prikaz (teoretične) demistifikacije razlike dveh delov Realnega si oglejmo poveden citat iz Anti-Ojdipa (ibid., 357): »Zakaj falus nikoli ni bil niti objekt niti vzrok želje, temveč je sam kastrirajoč aparat, stroj za vstavljanje manka v željo, za izsušitev vseh tokov in za premestitev vseh zavor iz zunanost in iz Realnega v eno in isto zavoro z zunanostjo, z Realnim²⁹«.

Eksces se ne pojavi nujno nasproti obstoječim hegemosnkim oblikam praznih označevalcov, se pa vedno nujno pojavi znotraj sistema le-teh. Vzrok ekscesa ni nujno travmatični manko nasproti velikemu Drugemu, je pa vedno v relaciji z velikim Drugim. Subjekt je vedno produkt strukture, a vedno ob-staja Realno, bodisi negativno bodisi pozitivno, ki omogoča polje predrugačenja strukture. Subjektu se v deleuze-guattarijevski misli pripisuje določena stopnja avtonomije, ki pa ni nič manj kontekstualizirana in vpeta v polje velikega Drugega, kot je to v negativnih teorijah Lacana, Žižka, Laclaua ali Butlerjeve. Shizoanaliza v

²⁹ For the phallus has never been either the object or the cause of desire, but is itself the castrating apparatus, the machine for putting lack into desire, for drying up all the flows, and for making all the breaks *from* the outside and *from* the Real into one and the same break *with* the outside, *with* the Real.

zgodovinsko kontekstualiziranem okolju »polnega telesa kapitala-denarja« išče linije ekscesa, ki bi prekoračile aksiomatsko delovanje deterritorializacijskih gibanj kapitalizma samega in njegovih kooptacijskih (reteritorializacijskih) tržnih učinkov. Analitični poudarek tako leži na analizi procesa samega oziroma na analizi tistega, kar se v hegeljanski dialektiki poimenuje *aufhebung*, in hkrati slednje prestavlja v sfero vsega možnega, tudi momenta, kjer niso vključene primarne negacije/manka. Kot smo pokazali, se obrisi pozitivnega Realnega kažejo tudi v kritičnih mislih Ernesta Laclaua in Judith Butler. Zanimivo je, da to tega vedno pride na točki, kjer se Žižek vrti v brezizhodnih obratih negativno nabite hegeljanske dialektike. Pozitivno Realno je ključ za invencijo novega; za dodatek k biti; za eksces, ki ni strogo vezan na večno nemogočo polnost strukture in reakcijo na le-to, temveč na odkritje abstraktne subjektivne esence želje – pozitivne funkcije produkcije sveta.

Na tem mestu bi naše lastno razumevanje subverzije dopolnili z Deleuze-Guattarijevsko intervencijo,³⁰ ki bo omogočala natančnejši uvid v politiko identitet. Teoretska pot, ki jo želimo ubrati, se bo torej ločila od diskurza o klasičnih nocijah ideologije in se obrnila proti postmodernemu diskurzu o produkciji subjektivitet. Kot to trdita Guattari in Rolnik (2007, 38-9), ideologija, kot jo razvije klasična marksistična misel, ne more več slediti razvoju poznega kapitalizma in njemu pripadajoče produkcije subjektivitet. Pri slednjem ne gre več samo za reprezentacijo, temveč tudi za modeliranje vedenja, percepcij, spomina, družbenih razmerij ... Produkcija subjektivitete potemtakem postaja surovina za katerokoli in vse vrste produkcij ter združuje (pozitivne in negativne) psihoanalitične teorije subjekta in foucaultovske teorije moči.

V okviru razprave o produkciji subjektivitet lahko teoretično ločimo dva procesa, ki sta v realnosti medsebojno prepletena. Najprej lahko govorimo o linijah subjektivacije kot o procesih, ki relacijsko povezujejo molekularni in molarni pol postajanja-subjekta ter tečejo skozi točko dogodkovnega spektakla, medtem ko na drugi strani govorimo o linijah desubjektivacije, ki označujejo procese permanentne diferenciacije postajanja-singularitete. Linije desubjektivacij prvič tečejo po liniji popolnega nesprejemanja (ki se razlikuje od

³⁰ Za razčlenitev in eksplikacijo filozofskih konceptov, ki jih bomo uporabljali v naslednjih odstavkih (molarno, molekularno, linije bega, diferenciacija biopolitike in biomoči) glej diplomsko delo *Spektakularna biomoč* (Škerjanec 2011, 7-14).

zavračanja/negacije) hegemonskih diskurzov (ali specifičnih sistemov moči). Drugič tečejo po liniji reappropriacije komponent subjektivacije, ki jih nudi diskurz ali sistem moči, tako da prihaja do diferenciacije hegemonskih reprezentacij. Molekularna podstat vsako družbeno konvencijo sili v konstantno prespraševanje. Tretja linija desubjektivacije je klasična nocija upora, ki se na podlagi negacije aktivno bojuje proti hierarhijam, nastalim na podlagi implemetacije specifične moči.

Na terenu teorije oz. filozofije obstajajo smeri, ki uzurpirajo vsakodnevne konstrukcije družbenih formacij, kot so spol, razred, življenje, človeška narava, ... Poststrukturalistična misel konstruktivizma, katere glavni predstavniki so Deleuze, Guattari, Foucault in Butler, je odprla prostor racionalnosti, ki ne preučuje zgolj tega, kar je, in iskanja problemov znotraj že ustvarjenih konceptov, temveč išče možnosti in pogoje kritike teh ter produkcijo novih idej. Prek poststrukturalistične analize smo odprli prostor, kjer lahko najprej začrtamo izgradnjo statičnih (molarnih) družbenih konstrukcij, zatem artikuliramo dinamične (molekularne) družbene formacije, ki ležijo pod prvimi in predstavljajo tako pogoj obstoja prvih kot tudi njihov produkt, ter nazadnje trasiramo možne obrise (neteleološkega) predrugačenja produkcije subjektivitet, ki so vpete v obstoječe odnose moči.

Za trenutek se vrnimo k našemu predhodnemu deliriju, kjer smo socialni inženiring utemeljevali kot biopolitični dispozitiv med javnim in zasebnim. Naš temeljni namen ekskurza v delirij je bil začrtati teoretično diskusijo, kjer se v radikalno konstruktivističnem pristopu srečajo premisleki o tehnologiji, uporu in subverziji ter materialnih pogojih sodobnih družb. Linije misli, ki smo jih v tem kontekstu želeli začrtati kot temelje naše misli, tako vključujejo tudi foucaultovsko razumevanje koncepta (bio-)moči na eni strani kot kontekstualizacije te moči v zgodovinsko kontingentno okolje na drugi. Slednje se predstavlja kot potreba po razvitju nekakšne teorije politike identitet, kjer bo možno vključevati tudi razliko, ki jo vpelje že Judith Butler, da niso vsi boji identitarni, temveč lahko temeljijo tudi na praksah, na eni strani, in kjer se bo uresničil tudi projekt približevanja diskurzov moči in diskurzov psihoanalize (Butler 1997, 18). Vrh tega menimo, da na neki točki v zgoraj navedeni citat lahko vključimo tudi Laclaua (2008, 24), ki zatrdi: »Biti zatiran je del moje identitete kot subjekta, ki se bojuje za emancipacijo.« S tovrstno artikulacijo teoretičnih premislekov želimo širiti domet političnih ved, ki ležijo na preseku psihoanalize in teorij moči. Povedano drugače, artikulirati želimo razliko med identitetami in praksami kot razliko

med zavestnimi in podzavestnimi boji proti velikemu Drugemu, ki je že vedno del vsakega posameznika, v kolikor je le-ta del nekega družbenega. Subjekt ne vznikne zgolj *proti* velikemu Drugemu (identitarni boj), temveč v številnih primerih tudi z velikim Drugim v smislu temeljne vezi, od katere se oddaljuje ne da bi jo le zavračal. Diferencialni odklon prakse nikakor ne pomeni primarne negacije v relaciji do hegemonске strukture. Pomeni namreč afirmacijo avtonomije želje, ki se kaže kot (na strukturo) nereduktibilna življenska forma.

Z vpeljavo pozitivnega Realnega v našo analizo konstrukcije subjekta, ki leži na križišču (post)foucaultovskih teorij moči, postmarksistične misli in Lacanove psihoanalize, se torej zarisuje naslednja matrica:

(Simbolno-Imaginarna) Struktura kot veliki Drugi	Interpelacija	Ohranjanje statusa quo trenutne hegemonске družbeno-politične moči; hegemonija
	Regulacija/normalizacija	
Negativno Realno kot (konstitutivno) nemogoče/nujno – vznik psihoanalitičnega subjekta	Konstitutiven manko	Klasičen upor: možnost reakcijskega upora in vzpostavitve nove dialektike dominacije (nove vezi sintoma)
	Primarna represija (redukcija subjekta na receptivne posameznike)	
Pozitivno Realno kot vse mogoče - vznik (kontingentnega) agenta-subjekta	Molekularna podzavest; desubjektivacija	Subverzija: možnost vsega mogočega, eksces, prelitje mej dialektike dominacije
	Sekundarna represija (izbris avtonomije želje s strani psihoanalize)	

Tabela 4.1: Shizoanalitična matrica moči

Linije desubjektivacij predstavljajo teoretsko izhodišče za uveljavitev pojma ogiba. Ogib kot značilnost dinamičnih identitet (oz. singularitet) nam odpira prostor, kjer lahko trasiramo odzive posameznikov na učinke (bio)moči ter konstitutivne učinke subjekta na vzpostavitev prav teh oblik (bio)moči. Posameznike tako razumemo kot večplastne identitete, ki se lahko ogibajo posameznim linijam subjektivacije, s tem da se opirajo na ostale dele svojih lastnih identitet. Če nek sistem moči ali diskurz naziva izgradnjo nacionalne identitete, se posameznik temu lahko ogne tako, da ne pusti, da bi prišlo do subjektifikacije v neko specifično nacionalnost, temveč se opira na nek drugi del svoje mnogotere identitete (na primer etnično pripadnost, lahko pa tudi poklicno, spolno ali kakšno drugo vrsto identitete).

Ogibi na tak način postajajo neodvisni od (bio)moči. Mikrodružbena reakcija ogiba teče ali po liniji popolne ali delne ignorance moči. Lahko pa prihaja tudi do uzurpacije in subverzije linij subjektivacije. V to kategorijo lahko štejemo *détournement* kot najpogostejšo taktiko desubjektivacije. Ta vključuje vse od cinizma, ironije, kritike itd., prek katerih se imaginarne in simbolne lastnosti diskurzov/sistemov moči uporabijo v novih kontekstih, da bi subvertirale odnose (bio)moči, ki ležijo pod njim. Tovrstnim linijam desubjektivacije smo lahko priča predvsem znotraj kiberprostora, ki ponuja življenjski prostor z drugačnimi pravili delovanja kot fizična realnost. Nazadnje lahko govorimo še o klasični obliki upora, ki izvira še iz moderne racionalnosti in se neposredno bojuje proti hierarhizaciji kot posledici implementacije neke moči.

Kakorkoli, linije desubjektivacij, kot smo jih predstavili zgoraj, ne vključujejo primarne in sekundarne represije, ki smo ju navedli v zgornji matrici. Potrebno je povedati, da moderna politična misel (in filozofija) še vedno adekvatno opisujeta in učinkujeta v realno politični (molarni) situaciji na svetu prek modernih nocij kot sta na primer suverenost in (prva izmed človekovih pravic) lastnina. Kakorkoli pa v istem zamahu lahko zatrdimo, da je liberalna paradigma (njej pripadajoč pozitivizem, teorija iger ipd.) na tem mestu že zdavnaj zaostala za dinamiko produkcije subjektivitete, ki animira in predstavlja pogoj vsake druge produkcije znotraj družbenopolitičnega. Zato na mesto liberalne statične analize bodisi političnih komponent bodisi racionaliziranih atomiziranih posameznikov postavljamo postmoderno misel konstruktivizma želje, ki ne zarisuje strogih ločnic med filozofsko in teoretsko razpravo, temveč analizo tega, kar jo postavlja za pogoj analizi odprtosti in možnosti (neteleološkega) predrugačenja družbenih procesov. Slednji sloni na nociji inkluzivnega materializma, s čimer želimo povedati, da ne zarisuje linij preseka, temveč linije povezovanja; ne točk prešitja, temveč sešitje platojev oz. ravnin. Torej gre za nekakšen pogled, ki v materialno realnost vključuje tudi idejo (ki jo raje imenuje želja brez manka), oprano svoje moderne transcendence in kantovske transecendentalnosti. Na kakšen način tovrsten afirmativni poststrukturalizem lahko artikulira možna predrugačenja sveta, je samo po sebi odprto vprašanje. Gotovo je le to, da z identifikacijo molekularne podstat in dinamike desubjektivacijskih gibanj, ki presegajo klasično nocijo upora, artikulira tiste statistično (in s tem pozitivistično) zanemarljive segmente družbe, ki lahko napadajo/ignorirajo/presegajo mikrofašizme homogenzacijskih učinkov ritualiziranih oblik moči produciranja molarnih identitet. Prek prekinitve molka desubjektivacijskih procesov pa se odpira prostor za njihovo

spektakularno artikulacijo in s tem širšo možnost molekularne revolucije, ki presega zgolj epistemološke obrate v polju vednosti in posega v samo ontološko produkcijo (dodatka k) biti ter ustvarjanja obrisov nove hegemonске oblike moči.

5 Anonymous kot povezava med uporom (subverzijo) in tehnologijo

Ali ni že modus operandi kolektiva Anonymous subverzivna oblika spodkopavanja hegemonoske ureditve družbenopolitičnega, ki ga narekuje liberalna demokracija? Čeprav se hitro lahko ujamemo v pasti osmišljanja organizacijskih oblik kolektiva Anonymous kot hierarhičnega vodstva, ki pripada peščici posameznikov, ki posedujejo tehnološki *savoir-faire*, moramo takoj pokazati tudi na kopičeneje libidinalne energije (ki se odraža bodisi v kaotičnem konceptu puritanske faksije *lulz* bodisi v etično-moralni agendi moralistične veje gibanja Anonymous), ki uokvirja delovanje tehnoloških vedežov. Implicitno tovrstne organizacijske strukture ne moramo označiti kot vertikalno hierarhične, temveč prej kot rizomatično. Kako bi torej lahko znotraj našega radikalnega konstruktivizma gledali na lik pripadnika gibanja Anonymous? »Telo kiborga ni nedolžno; ni bilo rojeno v vrtu, ne išče enovite identitete in zato tudi ne ustvarja antagonističnih dvojic brez konca in kraja (oziroma do konca sveta): ironijo jemlje kot nekaj samoumevnega. Eden je premalo, dva pa sta zgolj ena izmed možnosti« (Haraway 1999, 290-1).

Z zarisovanjem geneze gibanja Anonymous smo skušali postaviti temelje, ki bi služili našemu trenutnemu teoretskemu cilju, tj. vzpostavitvi filozofsko-teoretičnih pogojev, ki bodo dovoljevali vpeljavo pojma antigenealogija. S tem terminom želimo pokazati na ambicijo, ki presega zgolj denaturalizacijo/deesencializacijo analitičnega polja, ter obenem upravičiti razvezavo foucaultovske biomoči in biopolitike natanko skozi vpeljavo dvojnega branja koncepta Realnega kot inverzne strani strukture. Prek pozitivnega Realnega na tak način vzpostavljamo kontekstualizirano avtonomijo produkcije nomadskega subjekta na mestu Dogodka/Dejanja ter s tem pojasnujemo vstop diskusije gradualne radikalne spremembe (koncept postajanja) in sinhron (časovno istočasen) vznik novega znotraj družbenopolitičnega. Antigenealogija v foucaultovsko genealoško kritiko vrne izvzet psihološki (shizoanalitičen) moment, ki je bil v nej nastanjen že z Nietzschejom – željo.

Kako se torej glasi antigenealoška geneza gibanja Anonymous? Od čistih kulturnih oblik politično nestrukturirane »nezavedne« subverzije a-kulture (performacije družbeno-kulturnih praks) prek polstrukturirane destruktivne subverzije progresivne faze (puritanska veja) do strukturiranega političnega upora z lastno moralno in ideološko agendo (*moral fags*).

Prvo fazo gibanja Anonymous lahko interpretiramo kot revolucionarno-subverzivni pol molekularne produkcije, kjer se v virtualnem prostoru artikulira (pisani) diskurz, nedvomno vezan na molarne organske, tehnične in družbene skupe (Simbolno). Z nietzschejansko gesto produktivne destrukcije a-kulture subvertirajo in razkrivajo inverzno plat strukture, s katero morajo živeti. Kot smo nakazali že v naši teoretični razpravi subverzije, se slednjo lahko bere skozi dvojno gibanje: skozi negacije strukture (tega od česar se odhaja) na eni strani in skozi avtonomno produkcije novega na drugi. Prisotnost ponavljajočega se sovraštva do vsega večinskega znotraj a-kultur in satirizacija le-tega še ne kaže na subverzijo hegemonskih sistemov pomenov, temveč sprva zgolj za njihovo negacijo skozi satirizacijo. Subverzivni element je pridodan skozi pojav *trollanja*, kjer dejansko prizadeta skupnost, ki je subjektificirana v večinske sisteme pomenov, predstavlja svojevrsten odhod od strukture. *Trollanje* kot (kulturno-družbena) praksa ustvarja nove diskurzivne prakse znotraj skupnosti, v našem primeru radikalno dislociran diskurz o toleranci.

Progresivna faza gibanja se v našem teoretičnem jeziku lahko artikulira kot fašistoiden (v relaciji s hegemonskim liberalnim diskurzom legalizma človekovih pravic) pol a-kulture, ki je še vedno del podzavestne produktivne želje, vendar v tem primeru usmerjen v destruktiven cilj uničevanja vsega, kar ni skladno z željo samo. Na točki odnosa s hegemonsko družbeno vezjo lahko govorimo o *ressentimentu par excellence*, saj na točki nebrzdane afirmacije želje ni nikakršnega zagotovila, da bo eksodus produktivne želje prinesel utopično obliko nove hegemonске vezi.

Zadnji fazi, faza družbenega gibanja in faza decentraliziranega gibanja, pa se kažeta kot reformističen pol reprezentacije, oz. kot nocija klasičnega (pred)zavestnega upora z določenim strukturiranim interesom, ki je postavljen nasproti hegemonski strukturalni vezi in se definira kot njena negacija. S tega vidika lahko razumemo tudi vznik etične in moralne dimenzije delovanja gibanja Anonymous, ki v zadnjih dveh fazah predstavlja glavni motiv za njihovo politično udejstvovanje, locirano nasproti strukturi. Ob tem moramo povedati, da tovrstni moralno inicirani aktivizem do neke mere še vedno sledi podstati samoustvarjene avtonomije a-kulture. »Člani« želijo sodelovati in ohranjati (a-)kulturo, ki so jo ustvarili. Moralna agenda kolektiva Anonymous izhaja iz desubjektivacijskih linij a-kultur, saj prvotni (in glavni) motiv za politično organizacijo njihovega aktivizma ostaja cenzura (od Sonyja do sirske oblasti) svobode govora in uporabe interneta (kot habitata kolektiva).

Na tej točki bo zanimivo povezati aspekte konstruktivističnih pristopov na področju teoretizacije odnosa tehnologija-družba na eni strani in filozofskih percepcij upora in subverzije na drugi strani skozi teoretično apropiacijo gibanja Anonymous.

Na abstraktnejši ravni teoretske razprave o tehnologiji se nam skozi prizmo gibanja Anonymous kiberprostor zarisuje kot politični prostor, kjer se odpira možnost boja za apropiacijo nepolitiziranega prostora v smislu Žižkovega *interstitial space*. Znotraj dane tehnološke infrastrukture interneta se kažeta dva načina bivanja: prvi, institucionaliziran formalni del kot internetno vladovanje s strani mrež zasebnih akterjev trga, državnih institucij in multilateralnih mednarodnih pogodb (ACTA) ter drugi, neformalni del interneta kot odprtokodnega sistema dezorganizacije. Avtonomija želje je prvič locirana v subjektu samem in drugič v nezmožni polnosti kateregakoli človeško ustvarjenega sistema.

Gibanje Anonymous se v tovrstnem kontekstu subverzivno upira danemu hegemonškemu režimu liberalne demokracije prek nocije ekscesa demokracije. S svojim delovanjem izziva institucionaliziran sistem demokracije, saj se ogiba vsem oblikam predstavnštva in na podlagi (virtualnih) življenjskih praks izumlja nove načine uporabe kiberprostora. Prav slednja ugotovitev poda uvid v poglobitni razlog za členitev geneze gibanja Anonymous na štiri faze. V kolikor se (institucionalizirana in paradigmatična puritanska) politična analiza ne bi mogla ukvarjati z začetnimi fazami, nam naš teoretsko-konstruktivistični pristop omogoča prav lociranje pogojev politizacije gibanja. Ti pogoji so aktualizirani v kreativni uporabi dane tehnološke infrastrukture, tj. njene diferenciacije, čemur bi v filozofskem diskurzu lahko rekli boj za ontološko pluralnost. Internet, kot del abstraktnega koncepta tehnologije dobiva prav tisto lastnost, ki jo Žižek pripisuje konceptoma *interstitial space* in ovojnice – internet lahko razumemo kot ovojnico, kot pogoj možnosti vzpostavitve prostora boja, kjer so pravila boja še ne(popolnoma) kodificirana. Internet s tovrstnega toposa razkriva produktivnost tako multitudine kot kapitala in javnih oblasti ter, še pomembneje, odprtost boja za apropiacijo tega prostora. Internet kot tehnologija oziroma kot Deleuzovo virtualno vzpostavlja most do subverzivnega kolektivnega udejstvovanja in odpira nove možnosti razumevanja predrugačenja hegemonškega diskurza. Subverzivne investicije hegemonških artikulacij niso nujno v logičnem kavzalnem razmerju z zavestnimi interesi kolektivnega političnega agenta. Narobe, investicije so lahko povsem podzavestne, v smislu nenamernosti, brezcilnosti in kontingentnosti, a vendarle ostajajo v razmerju z zgodovinskim poljem večinsko

hegemonskega od katerega odhajajo. V temu smislu je možno govoriti o partikularnih subverzivnih dejanjih kot oblikah upora proti določenim artikulacijam hegemonkega diskurza, ki ne dobivajo oblike zavestnega interesa predrugačenja celostnega ustroja politične ureditve.

Kot primer slednjega lahko jemljemo razvoj odprtokodne programske opreme (najbolj znana oblika je imenovana *Low Orbit Ion Cannon*), ki potencialno perpetuira DDoS napade (*distributed denial-of-service attacks*) v neskončnost in hektivistično delovanje omogoča tudi laikom. Subverzivno delovanje se v tem primeru kaže kot partikularna produktivna oblika upora proti specifični hegemonki artikulaciji interneta kot zgoj orodja za komunikacijo in ustvarjanje profitov. Razvoj tovrstne programske opreme sam po sebi ne zagotavlja antagonističnega boja za novo artikulacijo hegemonkega diskurza, niti se ne iniciira nujno zaradi travmatičnega srečanja z mankom v strukturi; pogojen je lahko s preprosto afirmacijo in implicitno produkcijo želje po zabavi (*trollanja*, destrukcije, igre ...). Seveda se v tem primeru subjekt kaže kot vrzel v strukturi, vendar to še ne razlaga apriornega manka v subjektovi želji (tj. stroge korelacije med zaprečenim subjektom in zaprečeno simbolno strukturo). Tovrstna korelacija se kaže predvsem v poznih fazah gibanja Anonymous, torej ob strukturaciji gibanja in njegovi politizaciji, kjer se izoblikujejo zavestne forme in vsebine³¹ negativnega upora proti specifičnim hegemonkim oblikam artikulacije praznih označevalcev (svoboda, cenzura, demokracija ...).

Med zavestnimi in podzavestnimi oblikami upora obstaja še ena pomembna razlika. Medtem ko zavestne oblike upora vedno zavisijo od neke moralno-etične točke, ki opravičuje in legitimira negacijo hegemonke družbene vezi, podzavestnih ekscesov želje ni mogoče moralno ovrednotiti, saj s svojim ekscesnim odhodom od strukture nimajo cilja produkcije nove koherentne oblike organizacije družbenopolitičnega. S tega vidika spodnja teoretična apropiacija gibanja Anonymous ni popolnoma brez humorja:

³¹ Če kot formo upora vzamemo hektivizem in vsebino kot boj proti cenzuri na internetu, lahko kot obliko razumemo programsko opremo *Low Orbit Ion Cannon*, ki se kolektivno operacionalizira za aktiven upor proti akterjem, ki naj bi po mnenju deležnikov hektivističnega napada izvajali cenzuro na internetu – kot primer vzemimo že prej opisano operacijo Tunizija, kjer so se izvajali množični napadi DdoS na vladne spletne strani.

Vznik gibanja Anonymous na medmrežju se zdi kot utelešenje Blochovega principa upanja. Kar se je iniciiralo kot mreža trollov, je postalo (vsaj v večini primerov) sila dobrega v svetu; kar se je začelo kot reakcija na scientološko cerkev, sedaj obsega iniciative za svobodo govora vse od Tunizije do parka Zuccotti. Medtem ko Anonymous še niso predlagali nobene programske sheme za strmoglavljenje institucij ali spremembo nepravilnih zakonov, pa so ogibanje le-tem predstavili kot preprosto in zaželeno aktivnost. Tistim, ki si nadevajo masko Guya Fawkesa slednje (v nasprotju s komercializiranim, »transparentnim« družbenim mreženjem Facebooka) predstavlja obljubo interneta in vključuje izmenjavo med individualizmom in kolektivizmom.³² (Coleman 2012).

Obenem se odpira tudi vprašanje epistemološkega polja politične vede na podlagi analize Anonymous. Kje in kdaj lahko politične znanosti preučujejo Anonymous in kako prav to gibanje ponovno zarisuje meje političnega? Prek naše analize gibanja Anonymous smo skušali vzpostaviti radikalno konstruktivistični pristop, ki bi povezal raznorodne vzgibe raziskav, in na tak način zgraditi kompleksen sistem razumevanja političnega procesa. Politični proces se iz našega vidika ne začinja šele s politizacijo gibanja Anonymous, temveč s samo (avto)produkcijo subjektov, ki se ne nujno vključujejo v klasično nocijo upora in politike identitet. Problem (politične) moči v sodobnih (tehnoloških) družbah se primarno zarisuje na terenu ustvrjanja subjektivitet. V kolikor pa se ukvarjamo s produkcijo subjektov, se moramo odmakniti tako od Alhuserjeve konceptualizacije interpelacije (redukcija subjekta na imaginarno) kot tudi dopolniti Dolarjevo (2011) lacanovsko branje interpelacije (subjekt vznikne kjer ideologija spodleti, ergo subjekt=spodletela simbolizacija). Če subjekt percipiramo zgolj kot reakcijo na nemogočo polnost Simbolnega, ostajamo izključno na terenu analize molarnega. Nedvomno je reaktivno postajanje-subjekta del zgodbe o subjektivaciji, vendar kjer se izgubi pozitiven del postajanja-subjekta, ki ni vpet v

³² The emergence of Anonymous from one of the seediest places on the Internet seems to me an enactment of Bloch's principle of hope. What started as a network of trolls has become, much of the time, a force for good in the world; what started as a reaction to the Church of Scientology has come to encompass free-speech causes from Tunisia to Zuccotti Park. While Anonymous has not put forward any programmatic plan to topple institutions or change unjust laws, it has made evading them seem easy and desirable. To those donning the Guy Fawkes mask associated with Anonymous, this—and not the commercialized, “transparent” social networking of Facebook—is the promise of the Internet, and it entails trading individualism for collectivism.

konstitutiven manko strukture, temveč se od njega zgolj odklanja (bodisi skozi produktiven beg ustvarjanja novega sveta bodisi skozi ogibanje). Ker je želja subjekta plod molekularne podzavesti, je ni mogoče vnaprej zasidrati v ekonomijo negacije. S pomočjo logike ciničnega obrata lahko trdimo sledeče: če Lacanova psihoanaliza sloni na predpostavki, da je manko že vpisan v subjekt, lahko z našega vidika pozicije pozitivnega Realnega sklepamo, da je v ta že vpisan manko v subjektu ponovno vpisan subjekt kot končna instanca kontingence (oz. molekularne podzavesti).

Na tej točki pa se postavlja tudi zanimivo vprašanje, ki vznikne znotraj politične analize. Če so t.i. nova družbena gibanja zaznamova z identitarnimi boji, kako se v tovrstno tipologijo vključuje gibanje, ki je utemeljeno na anonimnosti in se ogiba vsakršni fiksni identiteti? Ne glede na to, kako površinsko razpršene in paradokсне so videti aktivnosti gibanja Anonymous, so nedvomno potrkale na vrata globoke demistifikacije političnega statusa quo, ne da bi v zameno postavljale kakršnekoli utopistične vizije ali metastrateške načrte.

Kje se ustavijo deliberativne oblike demokracije, ne zgolj tiste klasične z izvori v Habermasu in Rawlsu, temveč tudi tiste radikalne oblike deliberacije, ki so bojda bile izkušene na skupščinah gibanja *Occupy*? Poveden je spodnji citat Ernesta Laclaua (2003, 25), ki je bil prvotno objavljen kot kritika Negrijevega in Hardtovega *Imperija*:

To nas pripelje do drugega aspekta Hardtove in Negrijeve dihotomije: vprašanje reprezentacije. Kakšni so pogoji za eliminacijo katerekoli oblike predstavništva? Očitno eliminacija vsake asimetrije med dejanskimi političnimi subjekti in skupnostjo kot celoto. Če je volonté générale volja subjekta, čigar meje sovpadajo z mejami skupnosti, potem ni nobene potrebe po odnosih predstavništva, ob tem pa niti potrebe po nadaljevanju politike kot relevantne dejavnosti. Iz tega razloga, kot smo omenili prej, vznik univerzalnega razreda v marksizmu naznanja odpravo Države. V kolikor pa imamo notranje razdeljeno družbo, mora biti volja skupnosti kot celote politično konstruirana iz naslova primarne (konstitutivne) raznolikosti. V tem primeru volonté générale potrebuje reprezentcijo kot svoj primarni teren pojavitve. To pomeni, da je

vsaka »multituda« ustvarjena skozi politično dejanje, ki predpostavlja antagonizem in hegemonijo³³.

Kot korelat zgornji kritiki odprave reprezentacije dodajmo še Žižkov (2012a, 86) pogled na trenutno hegemonsko formo demokratične reprezentacije:

Na tem mestu bi morali iti do konca. Danes ne obstaja nikakršen manko antikapitalističnega sentimenta; ravno nasprotno, preobremenjeni smo s kritikami strahot kapitalizma: knjige, poglobljeni novinarski vpogledi, televizijske reportaže o podjetjih, ki neizprosno onesnažujejo naše okolje, koruptivni bankirji, ki še vedno prejemajo bogate nagrade, medtem ko morajo njihove banke reševati z javnimi sredstvi, švicfabrike, kjer otroci delajo nadure, itd. V vsem tem pa obstaja kavelj 22. Kot po pravilu se ne preizprašuje demokratično-liberalnega okvira, ne gelde na to kako kruto je to slišati, kot sredstva za boj proti naštetim ekscesom. (Eksplíciten ali impliciran) Cilj tega je demokratizacija kapitalizma, širitev demokratičnega nadzora nad ekonomijo skozi pritiske množičnih medijev, parlamentarnih preiskav, strožje regulacije, poštenih policijskih preiskav, itd. Kar pa nikoli ni preizprašano pa je demokratičen institucionalni okvir (buržoazne) prava samega. Slednje ostaja sveta krava, ki je ne preizprašujejo niti najradikalnejše oblike 'etičnega anti-kapitalizma (svetovni socialni forum Porto Alegre, alterglobalizacijska gibanja)³⁴.

³³ This leads us to the second aspect of Hardt's and Negri's dichotomy: the question of representation. What are the conditions for the elimination of any form of representation? Obviously, the elimination of any kind of asymmetry between actual political subjects and the community as a whole. If the *volonté générale* is the will of a subject whose limits coincide with those of the community, there is no need for any relation of representation but neither for the continuation of politics as a relevant activity. That is why, as we mentioned earlier, the emergence of a universal class heralded, for Marxism, the withering away of the State. But if we have an internally divided society, the will of the community as a whole has to be *politically* constructed out of a primary—constitutive—diversity. In that case, the *volonté générale* requires representation as its primary terrain of emergence. This means that any "multitude" is constructed through political action—which presupposes antagonism and hegemony.

³⁴ Here we should go all the way to the end. There is no lack of anti-capitalist sentiment today; if anything we are overloaded with critiques of the horrors of capitalism: books, in-depth newspaper investigations, and TV reports abound that investigate companies ruthlessly polluting our environment, corrupt bankers who continue to get fat bonuses while their banks have to be saved by public money, sweatshops where children work overtime, and so

Žižkov uvid je več kot pomemben za iskanje rešitev situacije, v kateri se je znašel univerzum radikalnih družbenih gibanj vis-à-vis (idealnemu) konceptu pravne države. Pravo, ki se skozi diskurz pravnega pozitivizma precej rado loči od demokracije in institucionalne politike ter se sklicuje na strokovnost branja legislativnih aktov, je bilo že z marsikaterim dejanjem javno postavljeno pred dejstvo svojih lastnih meja. Pravna država in, če želite, pravo samo, nikakor ni avtonomno področje. Vpeto je med druga področja življenja, kot so institucionalna politika, civilna družba, ekonomija, itd. Da le ne bi ponovilo napak Weimarske Republike na eni strani in pasti Radbruchove formule na drugi... Namreč, ali ne bi bilo sklicevanje na pravičnost prav tako absurdno kot sklicevanje na procesualnost pravne države, v kolikor oba pojma ležita znotraj iste mašinerije dikurzivne produkcije družbenega pomena? S tem kratkim ekskurzom v demistifikacijo prava³⁵ (in pravne države) želimo potrpati na vrata pojma ekscesa in njegovih destruktivnih posledic za idealne koncepte. V kolikor pa se teme lotimo z druge strani, pa lahko zapišemo tudi prvo funkcijo hegemonskega diskurza: prepoved in zapoved védenja ter mišljenja. Kljub vsemu zapoved mišljenja, ki jo predpisuje hegemonski diskurz, ni totalna. Produkcija subjektivitet ne teče zgolj po liniji afirmacije Zakona (diskurza), temveč se cepi tudi v proizvodnjo raznolikih nadomestnih identitet in želj, ki niso v naprej vprežene v vajeti Zakona. Opozorimo, te nedvomno izhajajo iz Zakona samega, vendar so kot nemisljive znotraj družbenega (kulturnega) obenem izrinjene iz dominantne kulture. Spomnimo, da je že Foucault opozarjal na neekvivalentnost kulturne neintelegibilnosti (psihoanalitični označevalec) in kulturne marginalnosti ter s tem ontološko razpravo o esenci in vzroku premestil v politično razpravo o konstrukt in učinku.

Kolektiv Anonymous sicer ne nastopa aktivno proti legalnemu okviru »buržoazne« države, kot jo poimenuje Žižek v zgornjem citatu. Kar ponudi Anonymous, je nasprotno simbolno

on. There is, however, a catch in all this. What as a rule goes unquestioned, ruthless though it may appear, is the democratic-liberal framework as a means of fighting against these excesses. The (explicit or implied) goal is to democratize capitalism, to extend democratic control to the economy, through the pressure of mass media, parliamentary inquiries, stronger regulation, honest police investigations, and so on. But what is never questioned is the democratic institutional framework of the (bourgeois) state of law itself. This remains the sacred cow that even the most radical of these forms of "ethical anti-capitalism" (the Porto Alegre World Social Forum, the post-Seattle movements) do not dare challenge.

³⁵ Za več glej Čufar, Kristina. 2012. *Demistifikacija prava?* Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Pravna fakulteta.

rušenje legalističnega okvira, ki presega nacionalno državo, tj. globalni legalni sistem regulacije interneta in njemu inherentnega prostega pretoka informacij. Ta boj se je jasno izvrševal skozi akcije, osredinjene okoli boja proti mednarodnemu sporazumu ACTA ter njemu pripadajočih zakonskih paketov SOPA in PIPA v ZDA. Anonymous, ker v določeni meri predstavlja eksces, simbolno preizprašuje tudi Žižkovo nepredstavlljivo – ideal demokratičnega pravnega okvira oz. pravne države. Na drugi strani pa se kolektiv Anonymous na določen način ogiba problemu reprezentacije, saj ne deluje znotraj molarne aparata države ali fizičnega prostora družbenih gibanj. Prav nasprotno, znotraj kiberprostora kot svojega prostora bivanja politična reprezentacija ne predstavlja nikakršne ovire za njihovo obliko hektivizma. Še več, ogibajo se celo dometu kulturnih študij identitet, saj v zavetju tehnološkega ustroja svojega habitata ne potrebujejo več klasične nocije identitete, temveč se izživljajo v vsej barvitosti koncepta performativnosti.

Razsrediščen kolektiv Anonymous odpira še eno temo, ki smo se je že lotili – diagonalni rez skozi dihotomijo javno-zasebno kot ene izmed glavnih potez novih (virtualnih) družbenih gibanj. Pričujoče branje kolektiva Anonymous tretira kot hibridni stvor postmoderne na primeru tehnološke strukture (interneta). Politično-filozofska aplikacija zgornje trditve se artikulira v nizu sledečih izjav: Ni ekonomskega boja brez kulturnega boja. Ni identitarnega boja brez legalističnega boja. Ni postmoderne boja brez kontradikcij, ki se ne razrešujejo niti v najčistejši obliki dialektike. V tovrstnem poststrukturalističnem okviru diagonalnega reza med javnim in zasebnim, ki s pomočjo Judith Butler, Wendy Brown in ameriške antagonistične misli (Bonnie Honig) ponuja konstruktivistično (post)foucaultovsko branje interneta kot tehnološke strukture, odpira možnost odprtega branja novih oblik vstajništva v katere lahko vključimo tudi alterglobalistična gibanja vse od Zapatistov, prek Seattla do gibanja Occupy.

Povedano z Judith Butler (v Butler in Athanasiou 2013, 43), konstruirati je treba pojme, ki se ogibajo tako dualizmu kot tudi determinizmu. Teoretična aplikacija zgornje maksime bi bila mišljenje interneta kot biopolitičnega (ogib determinizmu) - odprt prostor ovojnice, kjer Zakon še ni kodificiral in je boj odprt - dispozitiva (ogib dualizmu) - med javnim in zasebnim, med virtualnim in dejanskim, med potencialnim in aktualnim, med individualnim in kolektivnim. Kot v nebo vpiljajoč primer vzemimo že prej opisano operacijo HBGary Federal in potegnimo vzporednice z nedavnimi razkritji praks Nacionalne agencije za varnost

(*National Security Agency*) v ZDA. Na eni strani imamo zasebnega akterja trga, ki naj bi bil specializiran za zagotavljanje računalniške varnosti, med drugim tudi javnim oblastem, vendar se izkaže za izjemno ranljivega, ko je soočen z političnimi aktivisti kolektiva Anonymous. Na drugi strani pa imamo institucijo javne oblasti, ki v imenu varnosti in vsiljene hierarhizacije (človekovih) pravic (pravica do varnosti je v svetu po enajstem septembru arbitrarno postavljena nad pravico do izražanja in zborovanja), brez kakršnihkoli zadržkov vdira v (liberalno čislano) zasebnost posameznikov. Ločnice med javnim in zasebnim se zrušijo na mnogoterih področjih: zagotavljanje računalniške varnosti (javne oblasti zagotavljanje le-te prepuščajo zasebnim akterjem trga), virtualni aktivizem (visoka stopnja ranljivosti tako javnih kot zasebnih akterjev zagotavljanja internetne varnosti), arbitrarnost hierarhizacije človekovih pravic, itd. Najbolj pa v oči bode dejstvo, da se s pojavitvijo žvižgačev kot sta Manning in Snowden, več razpravlja o že pregovorno spornih praksah vladnih obveščevalnih agencij, kot pa o zamegljeni ločnici med slednjimi in zasebnimi podjetji, ki se ukvarjajo z obveščevalnimi dejavnostmi. Srčika te obveščevalne problematike pa je več kot očitno teoretično-filozofska: ne govorimo zgolj o skrivanju realnosti, temveč o njeni proizvodnji, ki se iz javnega nezadržno seli v zasebno.

Anonymous kaže na nereduktibilnost kiberprostora na »realen«
prostor ter obenem na njuno imanentno povezanost. Drug drugemu nista zunanja ali tuja na kakeršenkoli način, temveč sta v imanentnem odnosu vzajemnega učinkovanja, čeprav imata različna načina delovanja. Kiberprostor ima svoje lastne sui generis lastnosti, ki izvirajo iz njegove tehnološke materialne podlage. V tem smislu lahko razumemo tudi razliko med družbenimi gibanji, ki se pojavljajo v fizičnem svetu in informacijsko-komunikacijsko tehnologijo uporabljajo za povečevanje hitrosti, dometa in dosega svojega aktivizma, ter med virtualnim aktivizmom (kot obliko družbenega gibanja na internetu), ki iste tehnologije uporablja na inovativne načine, ki ne vplivajo zgolj na drugačen pristop procesa organizacije in participacije, temveč tudi na alternativne uporabe tehnologije same kot orodja za politični aktivizem. V kontekstu našega radikalno konstruktivističnega pristopa ponovimo, da virtualna gibanja (tipa Anonymous) prinašajo kvalitativno drugačne interpretacije odnosa med tehnologijo in družbo, saj tehnologija ne predstavlja samo njihovega habitata (prostora bivanja in s tem pogojev obstoja), temveč v istem zamahu tudi novo dimenzijo možnosti predrugačenja tega istega prostora bivanja za svoje lastne subjektivne interese.

Tako se lahko obrnemo proti Meluccijevi (1989) konstruktivistični konceptualizaciji družbenih gibanj kot sestavljenih sistemov akcij, ki so družbeno konstruirani. Melucci specificira štiri edinstvene lastnosti novih družbenih gibanj. Najprej poudarja, da sodobna gibanja niso več osredotočena na boje okoli produkcije in distribucije materialnih dobrin, temveč pozivajo predvsem k spremembam administrativnih sistemov na simbolni podlagi, kar pomeni, da osrednjo vlogo dobiva pretok informacij. Drugič, gibanja ne delujejo zgolj z namenom doseganja političnih ciljev, temveč obenem prakticirajo družbene spremembe, za katere se zavzemajo – od tod izhaja tudi Meluccijev termin nomadi sedanjosti. To pomeni, da že sami vzorci medosebnih odnosov in odločevalskih procesov znotraj gibanj javnosti pošiljajo jasno sporočilo. Tretjič, trdi, da so gibanja potopljena v nevidne družbene mreže, kjer se izoblikujejo individualne potrebe in kolektivne identitete. Te družbene mreže delujejo kot laboratoriji znotraj katerih se rojevajo alternativna izkustva družbenopolitičnega. Nazadnje izpostavlja zavest današnjih družbenih gibanj o tem, da je življenje kompleksnih družb vpeto v globalne tokove družbenopolitičnih procesov. Meluccijevi nomadi sedanjosti predstavljajo eno izmed najjasnejše artikuliranih teoretičnih odskočnih desk za vzpostavitev poststrukturalistične konceptualizacije teorije družbenih gibanj.

5.1 Delirij II: Mnoštvo užitkov kot post-telos ali zgolj neologizem ostankov fundacionalizma?

Že skoraj nepregledno množstvo variirajočih odzivov plebsa na ulicah, trgih in spletnih omrežjih priča o neenotnosti tako protestnikov kot tudi tako zvanih narodov, čemur v politično-filozofskem terminu pravimo multituda. Toda niti koncept multitudine nima enoznačnega moralnega podtona znotraj raznolikega nabora paradigmatških šol, ki ga ponuja akademija. Pripadniki nekaterih smeri politične filozofije in teorije ga razumejo, oz. bolje rečeno, konstruirajo kot psovko (pred očmi se nam zarisujejo predvsem liberalni kontraktualisti in njihovi priležniki, ki jim lahko sledimo do danajšnjih pravnih pozitivistov in procesualistov), spet drugi kot subjekt prihajajoče revolucije (z začetki pri Spinozi in nedavni postkomunistični predelavi Negrija in Hardta). Multituda, ki jo to pot razumemo kot [nemoralno ovrednoten] družbeni pojav množstva različnih mnenj, želj in afektov, se zadnje mesece in leta klata po evropskih in svetovnih ulicah brez enoznačnih zahtev in kolektivno usklajenih mnenj. Kakorkoli multituda kot jo razumemo na tem mestu, ne predstavlja množstva užitkov, ki obstojijo sami za sebe na določeni mikro ravni in na tak način apriori

tvorijo revolucionarno matrico prihajajočega sveta. Multitudo razumemo kot udejanjeno možnost spektakularizacije mnogoterosti. Povedano drugače, multituda v obliki protestirajoče množice v polje vidnosti postavi performativnost v vsem svojem sijaju. Tretja artikulacija se glasi: multituda kot eksces množstva s pojavitvijo v javnem ontološko utemeljuje mnogoterost, kontingenco in odprtost znotraj družbenopolitičnega. S tako koncipiranim pojmom multiture se odpira teoretični prostor, kjer se lahko odrečemo najprej telosu fundacionalističnih teorij reprezentativne demokracije (liberalne provinience) ter nato post-telosu revolucionarne molekularizirane multiture post-marksističnih izvorov. Multituda kot eksces množstva tako nastopa kot trajno nelagodje parlamentarne demokracije in njenega institucionalnega ustroja (trenutnega hegemonskega simbolnega reda) na eni strani, kot tudi aktualizirano poststrukturalistično razumevanje sveta kot radikalno kontingentnega na drugi strani. Spektakularizacija multiture, tj. njen pompozni vstop v sfero javnega, kaže na 1. arbitrarnost binarnih delitev znotraj družbe in teorije (javno/zasebno, levo/desno, kapitalizem/socializem, moško/žensko, manko/polnost ...), 2. arbitrarnost konceptov kot praznih označevalcev (pravna država, nrvnost, demokracija, pravičnost, solidarnost, ...) in 3. nereduktibilnost multiplicitete mnenj znotraj družbe na univerzalno identiteto.

Problem multiture se zarisuje kot deleuzo-guattarijevski problem telesa brez organov, ki je konstruiran, ki mora biti konstruiran, tako da se na eni strani dotika stratificirane molarne strukture in na drugi strani destratificirane molekularne družbeno-politične prakse. V kolikor drži, da prek performativnih praks (kolektivni) subjekt subvertira družbeno-kulturne konvencije znotraj molarne politike identitet (kjer je identiteta znotraj državnih politik de iure esencializirana), mora na drugi strani veljati tudi to, da se ti isti (kolektivni) subjekti pojavljajo kot reprezentacije subjektivacij v smislu Dolarjevega branja althusserjanske interpelacije (kjer je identiteta de facto esencializirana kot učinek hegemonskih oblik moči).

Eno izmed glavnih vprašanj (politične) analize postaja, kako subverzivni element, nastanjen znotraj teh praks, prestaviti v sfero produkcijskega odnosa/načina. Obenem pa se na drugi strani odpira vprašanje dometa in vpliva kritičnih kulturnih in političnih teorij, ki problematizirajo radikalne družbeno-politične boje. Z besedami Wendy Brown (2001, 35): »Moralistična obramba kritičnih praks ali katerekoli oblegane identitete slabi tisto kar želi okrepiti natanko prek tega, da te prakse izolira od kritičnega preizpraševanja iz katerega so

nastale³⁶«. Da teorija ne bi reesencializirala identitete (v svojem dvojnem pomenu kot abstraktnega koncepta na eni strani ter kot dinamičnih partikularnih praks na drugi), se mora nujno postaviti na točko zavrnitve vsakršne moralne agende, kar pa ji v isti sapi jemlje programsko politični naboj. Kritična misel, vsaj v svoji poststrukturalistični obliki kot jo predstavljamo v tem besedilu, se odklanja od molarnega in ne stremi k vzpostavitvi novega molarnega, temveč se v istem zamahu identificira in poziva k deteritorializaciji in postajanju kot h konceptoma, ki se enačita s parodičnimi performativnostmi, ki zamajejo vsako vrsto esencializacije identitete, predvsem tiste, ki je v rabi znotraj hegemonskih molarnih sistemov moči. Ob popularizaciji postmodernistično in postmarksistično navdahnjenih alterglobalizacijskih družbenih gibanj (z doseženim vrhuncem v gibaju *Occupy*) bi bilo vredno aplicirati teorije deteritorializacije in pogledati, kako se znotraj teh partikularnih gibanj poststrukturalistične kritike odražajo v politični agendi in prepričanjih aktivistov. Ali gre za boje fluidnih identitet, ki s svojimi aktivističnimi praksami subvertirajo samo hegemonsko vez liberalno-kapitalistične globalizirane države? Ali gre za kontinuiranje identitarnih bojev (s konca 60. let) s širitvijo na trenutno spektakularizirano ekonomsko problematiko? Postavimo vprašanje nekoliko drugače: ali alterglobalizacijska družbena gibanja zavestno sprejemajo in politizirajo akademski antiesencializem? Spomnimo se, kako subverzivni element, nastanjen znotraj teh praks, prestaviti v sfero produkcijskega odnosa/načina? Ali gre za vprašanje demokratizacije kapitalističnega odnosa? Kakšen vpliv bi imela demokratizacija produkcijskega odnosa na moč, ki se rodi v marksistični misli?

Z zgornjim vpogledom smo prišli na križišče psihoanalize, shizoanalize in politične teorije. Epistemološko polje politične teorije se prek shizofrenizacije analitičnega polja širi tudi na področje (kolektivnega) nezavednega, tj. na področje družbenopolitičnih praks, ki še niso inskribirane in investirane v hegemonsko strukturo. Čeprav omenjene prakse *per se* ne predstavljajo telosa upora (oplemenitenega s specifično moralno agendo), pa vseeno dopolnjujejo analizo strukturiranih gibanj in demistificirajo navidez tekoče delovanje velikega Drugega, to pot ne zgolj z vidika negativnosti, temveč tudi z vidika (auto)afirmacije podzavestne želje, ki je koekstenzivna z družbenim in političnim. S tovrstno artikulacijo politične teorije se odpira prostor za premišljevanje svobode, ki jo beremo v smislu določene

³⁶ The moralistic defense of critical practices, or of any besieged identity, weakens what it strives to fortify precisely by sequestering those practices from the kind of critical inquiry out of which they were born.

mere avtonomije subjekta v postmoderni, brez katere bi se zaustavili produkcija novega in širjenje družbene biti. Povedano na drugačen način: ali ni ta delna avtonomija subjekta vpisana že v dejstvu obstoja kritične misli same? V kolikor smo govorili o shizofrenizaciji analitičnega polja, lahko iz zgornjega vprašanja izpeljemo še naslednje: čemu služi obstoj emancipatorne kritične misli, ki je v svojem neprebavljivem strokovnem diskurzu praktično nerazumljiva navadnemu človeku (kot nosilcu družbene spremembe)? Najbolj jasen odgovor na zgornji paradoks v trenutni akademski ponudbi podaja Slavoj Žižek s svojo provokativno držo leninistične (intelektualne) avantgardne stranke. Na drugi strani lahko nonšalantno odgovorimo, da je emancipatorna kritična misel ujeta v začaran krog kritičnih izmenjav znotraj akademije, sama sebi namen (lastna reprodukcija). Pozabiti ne smemo niti na raziskovalca-militanta kot oblike, kjer kritična misel sovpade z aktivno radikalno politično participacijo. V kolikor pa je analitično polje adekvatno shizofrenizirano pa je jasno, da ne služi popolnoma ničemur, oziroma v najboljšem primeru temu, da sama nase kaže kot na primer obstoja delno avtonomne subjektivne abstraktne želje (kot to počnemo v pričujočem delu).

Antigenealoški moment analize se torej ne zateka k foucaultovskim telesnim užitek kot post-telosu emancipatorne kritike (ter s tem k politični filozofiji Negrija in Hardta ter njuni interpretaciji materialistične teleologije, ki jo locirata v Foucaultovi misli), temveč jih kot hegemonsko partikularizirano univerzalno dovoljuje kot možen izid koordiniranih družbeno-političnih praks. V filozofskih terminih shizoanalize (oz. politizirane pozne lacanovske psihoanalize) bi tovrstno teoretsko formulacijo lahko artikulirali kot vdor pozitivnega Relanega v sfero nemogočega Realnega. Pozitivno Realno se torej zarisuje kot (po)rajanje raznega; to pomeni, kot možnost vsega mogočega, kot živa performativnost, ki hkrati biva znotraj hegemonске vezi velikega Drugega ter se v istem trenutku od nje tudi odklanja in postaja (novo). Relevantnost tovrstnega argumenta utemeljujemo v splošnem stanju družboslovne in humanistične discipline (oz., povedano z malo manj pretenzije, poststrukturalistične kritike), ki v času vstajništva in krizne turbulence predvsem iz gledišča, da ni neposredno profitabilna (iz vidika zasebnih subjektov trga) niti se ne vključuje v ukrepe, ki bi povečevali gospodarsko rast in inovacijo (iz vidika javnih oblasti), še vedno lahko ustvarja novo.

Antigenealogija se s svojim sklicevanjem na pozitivno Realno oddaljuje tudi od koncepta manka in na plano kliče pojem ekscesa, saj se manko kaže zgolj kot nasprotje polnosti, po

kateri rada hrepeni religija in kar moderna filozofija imenuje esenca. Manko je zgolj binarno nasprotje polnosti. V političnem terminu ga lahko poimenujemo negativen upor. Pozitivnost kot postmoderna pojem pa ni zgolj afirmacija biti, temveč afirmacija možnosti tako esence kot manka kot le dveh izmed možnosti, ki se v družbenopolitičnem kažejo kot performativne prakse. Subverzija je v tem pomenu izraz afirmativnega značaja avtonomije subjekta. Multitude na izkusteni, fenomenološki, ravni ni mogoče reducirati na subjekt, ki se rodi iz travmatičnega manka, temveč jo je mogoče razumeti zgolj kot eksces množstva, znotraj katerega prihaja do (po)rajanja vseh možnih praks. Strukturacija in prevod (molarna resignifikacija – tj. izključitev statistično zanemarljivega iz analize) ekscesa multitudine v termine antagonističnega boja za hegemonijo pa se zarisujeta kot vdor travmatične nezmožnosti polnosti strukture, ki ga je mogoče z retrospekcijo vključiti v psihoanalitično Dejanje, ki že vsebuje etično-moralno kompetento postajanja-molarnega. Naša oblika poststrukturalizma teorije in filozofije ne želi obremenjevati s (post-)telosom, temveč ju želi osvoboditi vseh okovov živete izkušnje (političnega), zato da bi lahko umišljala in ustvarjala novo prek pojma ekscesa. Za konec bomo ponudili utrinek ekspresionističnega umetniškega ekscesa, ki bo simbolno in metaforično orisal/naredil očigleden pričujoči delirij:

*"Lepa, o lepa bo smrt Evrope;
kakor razkošna kraljica v zlatu
legla bo v krsto temnih stoletij,
tiho bo umrla, kot bi zaprla,
stara kraljica zlate oči.
- Vse je ekstaza, ekstaza smrti.-"*

Srečko Kosovel (2004, 202)

V zgornjem izseku pesmi Srečka Kosovela ni govora o estetiki grdega kot oblikovni prvini, temveč o realnosti lepote nihilizma, ki končuje življenje kot ga poznamo danes. Ne gre za metaforično smrt, temveč za dejansko smrt korporealnega (samovžigi, samomori, uboji, družbeni uboji zaradi revščine, pomanjkanja, psihičnih bolezni, itd.), ki je vedno prisoten del življenja vsake družbe (antropologi bi slednje poimenovali medkulturna univerzalija). Beseda teče o estetiki nihilizma, ki leži na razpotju družbenega in individualnega ter narave, ki v človeku ostaja kot moment biološkega telesa. Nihilizem, kot ga zarisujemo na tem mestu, predstavlja enotnost, oz. bolje rečeno, sotočje fizične in simbolne smrti kot končne odrešitve v današnjem zgodovinsko specifičnem trenutku (biopolitike in ideologije biti), kjer smrt postaja

(je postala?) neintelebilna. Konstruktivistična zgodovinsko kontekstualizirana formulacija: smrt=ekscs.

Teoretizacija ekscesa lahko na marsikater način pripomore tudi našemu teoretskemu ekskurzu, ki se nahaja na križišču vstajništva in virtualnega aktivizma. Od ekscesa, ki sproži nek dogodek, ne ostaja veliko in ni pričakovati, da bi lahko postal molarno. Kljub temu pa predstavlja premik, odmik, odklon od hegemonkega ekvilibrija v konkretnih kultrno-političnih ureditvah družb/skupnosti. Z vidika tovrstne konceptualizacije pojma ekscesa, gibanje Anonymous lahko dobiva zgolj eno abstraktno artikulacijo – Anonymous lahko razumemo kot živeto izkušnjo in kot nereduktibilnost kontingence Realnega. Gibanje Anonymous ne najde polnopravnega mesta v nobenem partikularnem epistemološkem polju, ker je utemeljeno na subverzivni želji zamišljene skupnosti kot eksces, ki beži pred vsakršno artikulacijo velikega Drugega, kar mu omogoča tesno spletena inovativna vez s tehnološkimi možnostmi interneta ter informacijsko-komunikacijske tehnologije.

6 Literatura

Abliz, Mehmud. 2011. *Internet Denial of Service Attacks and Defense Mechanisms*. Dostopno prek: <http://people.cs.pitt.edu/~mehmud/docs/abliz11-TR-11-178.pdf> (20. Marec 2013).

Anderson, Nate. 2011. *How one man tracked down Anonymous—and paid a heavy price*. Dostopno prek: <http://arstechnica.com/tech-policy/2011/02/how-one-security-firm-tracked-anonymousand-paid-a-heavy-price/> (20. marec 2013).

Auerbach, David. 2012a. *Anonymity as Culture: Case Studies*. Dostopno prek: http://canopycanopycanopy.com/15/anonymity_as_culture__case_studies (20. marec 2013).

--- 2012b. *Anonymity as Culture: Treatise*. Dostopno prek: http://canopycanopycanopy.com/15/anonymity_as_culture__treatise (16. februar 2013).

Balažic, Milan. 2008. *Znanost in realno*. Ljubljana: Sophia.

Ball, James. 2012. *Know your Anonymous from your LulzSec*. Dostopno prek: <http://www.guardian.co.uk/technology/2012/mar/07/anonymous-lulzsec-hacktivists-hackers> (20. marec 2013)

Bernstein, Michael S. in Andrés Monroy-Hernández, Drew Harry, Paul André, Katrina Panovich in Greg Vargas. 2011. *4chan and /b/: An Analysis of Anonymity and Ephemerality in a Large Online Community*. Association for the Advancement of Artificial Intelligence. Dostopno prek: <https://www.aaai.org/ocs/index.php/ICWSM/ICWSM11/paper/view/2873> (14. februar 2013).

Bimber, Bruce, Andrew J. Flanagin in Cynthia Stohl. Reconceptualizing Collective Action in the Contemporary Media Environment. *Communication Theory* 15: 365–88.

Boner, Sean. 2010. *Wikileaks: Anonymous stops dropping DDoS bombs, starts dropping science*. Dostopno prek: <http://boingboing.net/2010/12/09/anonymous-stops-drop.html> (20. marec 2013).

Bright, Peter. 2011. *Anonymous speaks: the inside story of the HBGary hack*. Dostopno prek: <http://arstechnica.com/tech-policy/2011/02/anonymous-speaks-the-inside-story-of-the-hbgary-hack/> (20. marec 2013).

Brown, Wendy. 2001. *Politics Out of History*. New Jersey: Princeton University Press.

Butler, Judith. 1997. *The Psychic Life of Power: Theories in Subjection*. Stanford, California: Stanford University Press.

--- 1999. *Gender trouble: feminism and the subversion of identity*. New York; London: Routledge.

--- 2001. *Težave s spolom: feminizem in subverzija identitete*. Ljubljana: ŠKUC.

Butler, Judith in Athena Athanasiou. 2013. *Dispossession: The Performative in the Political*. Cambridge; Malden: Polity Press.

Butler, Judith, Ernesto Laclau in Slavoj Žižek. 2000. *Contingency, hegemony, universality: contemporary dialogues on the left*. London; New York. Verso.

Castells, Manuel. 1996. *The Rise of Network Society*. Malden, MA: Blackwell.

Coleman, Gabriela. 2012. *Our Weirdness is Free*. http://canopycanopycanopy.com/15/our_weirdness_is_free (16. Februar 2013).

Deleuze, Gilles. 2011. *Razlika in ponavljanje*. Ljubljana : Založba ZRC, ZRC SAZU.

Deleuze, Gilles in Félix Guattari. 2004. *A Thousand Plateaus: Capitalism and Schizophrenia*. London; New York: Continuum.

--- in Félix Guattari. 2009. *Anti-Oedipus: Capitalism and Schizophrenia*. New York: Penguin Books.

Dolar, Mladen. 2011. *Beyond Interpellation*. Dostopno prek: <http://ebookbrowse.com/dolar-mladen-beyond-interpellation-pdf-d203387417> (20. april 2013).

Earl, Jennifer in Katrina Kimport. 2011. *Digitally Enabled Social Change. Activism in the Internet Age*. London: the MIT Press.

Escobar, Arturo in Michal Osterweil. 2010. Social Movements and the Politics of the Virtual: Deleuzian Strategies. V *Deleuzian Intersections: Science, Technology, Anthropology*, ur. Casper Brunn Jensen Kjertil Rödje, 187–218. New York; Oxford: Berghahn Books.

Fischer, Claude S. 1992. *America Calling: A Social History of the Telephone to 1940*. Berkeley: University of California Press.

Foucault, Michel. 2000. *Zgodovina seksualnosti 1: Volja do znanja*. Ljubljana: Založba ŠKUC.

--- 2003. Society must be defended. *Lectures at the Collège de France 1975–76*. New York: Picador.

Guattari, Félix in Suely Rolnik. 2007. *Molecular Revolution In Brazil*. Los Angeles: Semiotext(e).

Halupka, Max. 2012. *The Evolution of Anonymous as a Political Actor*. Dostopno prek: <http://anu.academia.edu/MaxHalupka/Papers> (12. februar 2013).

Halupka, Max and Cassandra Star. 2012. *The Utilisation of Direct Democracy and Meritocracy in the Decision Making Process of the Decentralised Virtual Community Anonymous*. Dostopno prek: <http://anu.academia.edu/MaxHalupka/Papers> (12. februar 2013).

Haraway, J. Donna. 1999. *Opice, kiborgi in ženske*. Ljubljana: Študentska založba.

Informacijski pooblaščenec. 2009. *Socialni inženiring in kako se pred njim ubraniti?* Dostopno prek: https://www.ip-rs.si/fileadmin/user_upload/Pdf/smernice/socialni-inzeniring-in-kako-se-pred-njim-ubraniti.pdf (19. februar 2012).

Kosovel, Srečko. 2004. *Ikarjev sen: dokumenti, rokopisi, pričevanja*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Laclau, Ernesto. 1994. Why do Empty Signifiers Matter To Politics? V *The Lesser Evil and the Greater Good*, ur. Jeffrey Weeks, 167–78. London: Rivers Oram Press.

--- 2004. Can Immanence Explain Social Struggles? V *Empire's new clothes: reading Hardt and Negri*, ur. Paul A. Passavant in Jodi Dean, 21–31. New York: Routledge.

--- 2008. *Emancipacija/Emancipacije*. Ljubljana: Založba ZRC SAZU.

Lazzarato, Maurizio. 2006. *From Biopower to Biopolitics*. Dostopno prek: http://www.tailoringbiotechnologies.com/2_2_Lazzarato.pdf (18. februar 2012).

MacKenzie, Donald A. and Judy Wajcman. 1999a. *The Social Shaping of Technology*. Buckingham: Open University Press.

--- 1999b. Introductory Essay: The Social Shaping of Technology. V *The Social Shaping of Technology*, ur. Donald A. MacKenzie in Judy Wajcman, 3-27. Buckingham: Open University Press.

Martineau, Jarred. 2009. *Anonymous Iran: Pirate Bay and 'Anonymous' Back Iran Activists*. Dostopno prek: <http://www.nowpublic.com/culture/anonymous-iran-pirate-bay-and-anonymous-back-iran-activists> (20. Marec 2013).

Martinez-Torres, Maria Ellena. 2001. Civil Society, the Internet, and the Zapatistas. *Peace Review* (13): 347–55.

Melucci, Alberto. 1989. *Nomads of the Present: Social Movements and Individual Needs in Contemporary Society*. Philadelphia: Temple University Press.

Mishra, Aakash. 2011. *The Hacker News: Social Engineering edition*. Dostopno prek: <http://thehackernews.com/2011/05/hacker-news-magazine-social-engineering.html> (16. februar 2012).

Negri, Antonio in Michael Hardt. 2009. *Commonwealth*. Massachusetts: The Belknap Press Of Harvard University Press.

Oostveen, Anne-Marie. 2007. *Context Matters: A Social Informatics Perspective on the Design and Implications of Large-Scale E-Government Systems*. Amsterdam: PrintPartners Ipskamp.

Rusjan, Marko. 2010. Hekerstvo kot izziv in upor. V: *Kriminaliteta in tehnologija*, ur. Završnik Aleš, 69–84. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.

Sinnerbrink, Robert. 2006. Nomadology or Ideology? Zizek's Critique of Deleuze. *Parrhesia Journal* (1): 62-87.

Underwood, Patrick. 2009. *New Directions in Networked Activism and Online Social Movement Mobilization: The Case of Anonymous and Project Chanology*. Ohio: Ohio University. Dostopno prek: <http://etd.ohiolink.edu/send-pdf.cgi/Underwood%20Patrick.pdf?ohiou1244228183> (20. Marec 2013).

Stake, E. Robert. 1994. Case Studies. V *Handbook of Qualitative Research*, ur. Norman K. Denzin & Yvonna S. Lincoln, 236–47. Thousand Oaks: Sage.

Van de Donk, W., Loader, B., Nixon, P. in Rucht, D. 2004. *Cyberprotest New Media, Citizens and Social Movements*. New York: Routledge.

Virilio, Paul. 2007. *The Original Accident*. Cambridge: Polity Press.

Weintraub, Jeff. 1997. The theory and politics of the public/private distinction. V *Public and Private in Thought and Practice: Perspectives on a Grand Dichotomy*, ur. Weintraub Jeff in Kumar Krishan. Chicago: University of Chicago Press.

Wesch, Michael. 2011. *Anonymous, Anonymity, and the End(s) of Identity and Groups Online: Lessons from the First Internet-Based Superconsciousness*. Dostopno prek: http://www.strozzina.org/identitavirtuali/e_wesch.php (22. februar 2013).

Žižek, Slavoj. 1989. *The sublime object of ideology*. London; New York: Verso.

--- 1997. *The Plague of Fantasies*. London; New York: Verso.

--- 2008. Mi smo tisti, na katere smo čakali. *Mladina* 2008 (23): 37-46.

--- 2010. *Living in the End Times*. London; New York: Verso.

--- 2012a. *The Year of Living Dangerously*. London; New York: Verso.

--- 2012b. *Življenje v času konca*. Ljubljana: Cankarjeva založba.